

بررسی تقارن و عدم تقارن شاخص‌های بانکی بر رشد اقتصادی عراق: رویکرد رگرسیون چندکی

بسام عبدالمحسن حسین العزاوی^۱
کیومرث شهبازی^۲

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۷/۰۷ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۹/۰۷

چکیده

تمرکز و ثبات مالی در نظام بانکداری یک کشور در سطوح مختلف رشد اقتصادی، می‌تواند تأثیر متفاوت و نامتقارن بر آن داشته باشند؛ بنابراین این پژوهش، از مدل رگرسیون کوانتایل (QR) برای بررسی تعاملات بین رقابت بانکی، ثبات بانکی و رشد اقتصادی در عراق طی دوره‌ی ۲۰۲۰:۱۲-۲۰۱۰:۰۱ استفاده کرده است. نخست، شاخص‌های هرفیندال-هیرشمن، لرنر، تمرکز سه بنگاهی، تمرکز ۵ بنگاهی و Z-SCORE محاسبه شد، سپس مدل رگرسیون کوانتایل برآورد شد. نتایج تجربی نشان می‌دهد که تمامی شاخص‌های تمرکز و ثبات بانکی دارای اثرات منفی و نامتقارن بر رشد اقتصادی در چارک‌های مختلف هستند و تمرکز بانکی در چارک‌های پایین‌تر رشد اقتصادی، تأثیر منفی بیشتری بر رشد اقتصادی دارد. همچنین، ضرایب شاخص ثبات بانکی نشان می‌دهد زمانی که رشد اقتصادی در سطح پایین‌تری قرار دارد یک محیط مالی با ثبات برای عملکرد اقتصادی مطلوب‌تر است. بعلاوه، نتایج به دست آمده از تمامی برآوردها حاکی از آن است که اثر منفی تمرکز، چندین برابر اثر مثبت ثبات بانکی بر رشد اقتصادی در همه‌ی چارک‌ها است؛ بنابراین پیشنهاد می‌شود در مرحله‌ی اول، به منظور افزایش رشد اقتصادی تمرکز بانکی را از طریق تشویق سرمایه‌گذاران به ایجاد بانک‌های کوچک و متوسط کاهش داد، سپس محدودیت‌هایی برای بانک‌های بزرگ به منظور کاهش ریسک بانکی و افزایش ثبات آن اعمال شود.

واژه‌های کلیدی: ثبات بانکی، رشد اقتصادی عراق، تمرکز بانکی، رگرسیون کوانتایل.

طبقه بندی JEL: B22, O16, O23, O47, O58

^۱ گروه اقتصاد، دانشکده اقتصاد و مدیریت، دانشگاه ارومیه، ارومیه، ایران. bsamalzawy06@gmail.com

^۲ گروه اقتصاد، دانشکده اقتصاد و مدیریت، دانشگاه ارومیه، ارومیه، ایران. (نویسنده مسئول) shahbazi@urmia.ac.ir

۱- مقدمه

در چند دهه اخیر، مطالعات متعددی در خصوص ارتباط بین متغیرهای کلان اقتصادی، درجه انحصار و ثبات بانکها صورت گرفته است (متیو و همکاران^۱، ۲۰۲۲؛ ایسا و همکاران^۲، ۲۰۲۰؛ فرناندز و همکاران^۳، ۲۰۱۶؛ کوکورس^۴، ۲۰۰۸). بیشتر مطالعات به این نتیجه رسیده‌اند که ثبات بانکی یکی از عوامل تعیین‌کننده‌ی رشد اقتصادی است. ثبات بخش بانکی به دلیل نقش کلیدی بانکها در واسطه‌گری مالی، تسهیل جریانهای پرداخت، تخصیص اعتبار و حفظ انضباط مالی در میان وام‌گیرندگان، در حفظ یک اقتصاد باثبات و قوی مهم است (جایاکومر و همکاران^۵، ۲۰۱۷). این نکته به وضوح در جریان بحران مالی ۲۰۰۷-۲۰۰۹ آشکار شد. به گونه‌ای که در سال (۲۰۰۷) عدم وجود رقابت و ثبات در بخش بانکی منجر به ایجاد نوسانات در اقتصاد اروپا و بحران مالی جهانی گردید (جانس^۶، ۲۰۱۶). در ساده‌ترین شکل، بانک مؤسسه‌ای است که وام می‌دهد و از مردم سپرده می‌گیرد و در انجام این کار نقش مهمی در تخصیص سرمایه در اقتصاد دارد (ابوموشا^۷، ۲۰۲۱). بانکها نقدینگی را برای بازار فراهم می‌کنند، دارایی‌ها را تغییر می‌دهند، ریسکها را مدیریت می‌کنند (میرزایی و همکاران، ۱۴۰۱) و وام‌گیرندگان را زیر نظر می‌گیرند (بای و همکاران^۸، ۲۰۲۲). آنها همچنین مکانیسم پرداخت ملی را مدیریت می‌کنند و در هدایت سرمایه به بخش‌های مطلوب مانند مسکن و کشاورزی نقش دارند (ساندرز و کورنت^۹، ۲۰۱۴). بدون یک بخش بانکی باثبات، این وظایف نمی‌توانند به طور مؤثر انجام شوند و در نتیجه به سلامت اقتصاد آسیب وارد می‌شود.

یک موضوع مرتبط دیگر و بسیار مورد بحث، سطح تمرکز بانک است که باید حفظ شود. تحت یک سیستم بسیار متمرکز، تعداد کمی از بانکها سهم بزرگی از کل دارایی‌ها (سپرده‌ها) را در اختیار دارند در حالی که سیستمی با سطح تمرکز پایین تعداد زیادی بانک وجود دارد که هر بانک سهم کمی از دارایی‌ها (سپرده‌ها) را در اختیار دارد. تحقیقات در مورد رابطه بین تمرکز بانکی و رشد اقتصادی نتایج متناقضی را به همراه داشته است. بر اساس تئوری‌های مطرح شده در خصوص ارتباط بین متغیرهای کلان اقتصادی همانند رشد اقتصادی و تمرکز بانکی (نقطه مقابل رقابت بانکی) چهار دیدگاه متفاوت وجود دارد (جایاکومر و همکاران، ۲۰۱۷). کوکورس (۲۰۰۸)، کاسمن و کار والو^{۱۰} (۲۰۱۴): جایاکومر و همکاران (۲۰۱۸) استدلال می‌کنند که کاهش تمرکز و افزایش رقابت بانکی یکی از عوامل اصلی رشد اقتصادی است که تحت عنوان فرضیه پیشرو در عرضه^{۱۰} (SLHA) معرفی شده

¹. Mateev et al

². Issa et al

³. Fernandez et al

⁴. Coccoresse

⁵. Jayakumar et al

⁶. Janse

⁷. Abuamsha

⁸. Bai et al

⁹. Kasman and Car-vallo

¹⁰. supply-leading hypothesis

است. اقتصاددانانی از قبیل کوکورس (۲۰۰۴، ۲۰۰۸)؛ گافیئو و مازوکهی^۱ (۲۰۱۴) فرضیه تقاضای پیرو^۲ (DFHA) را مطرح کرده‌اند. طبق این فرضیه رشد اقتصادی، رقابت بیشتر بخش بانکی (کاهش تمرکز بانکی) را در پی دارد. فرضیه سوم، فرضیه بازخورد^۳ (FBHA) است که ادعا دارد، رشد اقتصادی و رقابت بانکی می‌توانند یکدیگر را تکمیل و تقویت کنند (دی گوارا و مادوس^۴، ۲۰۱۱؛ گافیئو و مازوکهی، ۲۰۱۴)؛ در نهایت فرضیه چهارم، فرضیه بی-طرفی^۵ (NLHA) است که ادعان می‌دارند تمرکز بانکی و رشد اقتصادی مستقل از هم هستند (سویدارمونو^۶، ۲۰۱۰).

تحقیقاتی که درک نقش تمرکز بانکی و ثبات بانکی در رشد اقتصادی را افزایش می‌دهد، به تعیین تحقیقات سیاست محور آینده نیز کمک می‌کند. اطلاعات مربوط به تأثیر امور مالی بر رشد اقتصادی بر اولویت قرار داده شده توسط سیاست‌گذاران و مشاوران برای اصلاح سیاست‌های بخش مالی تأثیر می‌گذارد (درویشی و همکاران، ۱۴۰۱). شواهد معتبر در مورد اینکه چگونه سیستم مالی بر رشد اقتصادی بلندمدت تأثیر می‌گذارد، نیاز مبرم به تحقیق در مورد عوامل سیاسی، قانونی، نظارتی و سیاستی تعیین‌کننده توسعه مالی را برجسته می‌کند. این موضوع زمانی اهمیت مضاعف پیدا می‌کند که یک کشور دارای سیستم مالی ضعیف و نوپا باشد. به عنوان نمونه کشوری مانند عراق که چند دهه با بحران داخلی و خارجی ارتباط دارد، دارای سیستم مالی ضعیفی است و در اسرع وقت نیازمند اتخاذ سیاست‌های مناسب مالی و پولی در جهت نیل به رشد اقتصادی با توجه به شرایط خاص خود است؛ با این وجود، براساس بررسی‌های انجام شده، هیچ مطالعه‌ای در زمینه ارتباط بین بانک‌ها و رشد اقتصادی عراق، که بتواند به اتخاذ سیاست‌های توسعه‌ی بانکی کمک کند، انجام نشده است. این پژوهش از سه جنبه دارای نوآوری است: اول اینکه، منطقه جغرافیایی مورد مطالعه کشور عراق می‌باشد که نیازمند سیاست‌های توسعه‌ی مالی و اقتصادی است. دوم اینکه، مدل اقتصادسنجی استفاده شده، امکان بررسی اثرگذاری متفاوت شاخص‌های تمرکز، ثبات و توسعه‌ی مالی بر رشد اقتصادی عراق را در سطوح مختلف رشد اقتصادی فراهم می‌کند که نشان‌دهنده شناسایی امکان تأثیر نامتقارن و غیرخطی متغیرها بر رشد اقتصادی عراق است. در نهایت، در این مطالعه چهار شاخص تمرکز بانکی (لرنر، هرفیندال-هرشمن، تمرکز سه بنگاهی و پنج بنگاهی) محاسبه و اثر آن‌ها بر رشد اقتصادی عراق مورد مطالعه قرار گرفته است.

بنابراین هدف از مطالعه حاضر بررسی رابطه‌ی بین ثبات و تمرکز بانکی با رشد اقتصادی با به‌کارگیری رگرسیون کوانتایل در کشور عراق است. با توجه به اینکه سیستم مالی عراق وابسته به درآمدهای نفتی است، انتظار بر این است یک رابطه‌ی نامتقارن بین متغیرهای تحقیق برقرار باشد. لذا سؤالی که مطرح می‌شود این است که اولاً، آیا بین درجه انحصار بانکی و ثبات بانکی با رشد اقتصادی در چندک‌های مختلف رشد اقتصادی رابطه‌ی نامتقارن وجود دارد یا نه؟ ثانیاً، آیا ثبات بانکی و تمرکز بانکی بر رشد اقتصادی کشور عراق تأثیر معناداری دارند یا نه؟

¹. Gaffeo and Mazzocchi

². demand-following hypothesis

³. feedback hypothesis

⁴. De Guevara and Maudos

⁵. neutrality hypothesis

⁶. Soedarmono

۲- مبانی نظری و پیشینه تحقیق

۲-۱- مبانی نظری

۲-۱-۱- توسعه مالی و رشد اقتصادی

طی چند دهه گذشته تعمیق یا توسعه مالی از شروط لازم رشد و توسعه اقتصادی کشورها در نظر گرفته شده است (جابین و همکاران^۱، ۲۰۲۳؛ بیگدلی، تقوی، اسماعیلزاده مقری و دامن کشیده، ۱۳۹۸)، بهطوری که کشورهایی که در این بخش دارای عمق کمتری هستند، بهناچار منابع مالی در آنها بهصورت مطلوب بین نیازها تخصیص داده نخواهد شد و یا زمانی که با عدم دسترسی به ابزارهای تأمین مالی مناسب مواجه می‌شوند منابع کافی جمع‌آوری نمی‌شود (اخباری، ۱۳۸۵). درواقع در خصوص تعمیق مالی دو دیدگاه مطرح است دیدگاه اول به‌عنوان دیدگاه طرف تقاضا مشهور است حامیان این دیدگاه، رابینسون^۲ (۱۹۵۲) و فریدمن و شوارتز^۳ (۱۹۶۳)، معتقدند که رشد اقتصادی منجر به تعمیق مالی می‌شود؛ اما دیدگاه دوم، یعنی دیدگاه طرف عرضه، معتقد است که توسعه مالی یکی از عوامل مهم و تعیین‌کننده رشد اقتصادی است (فلیچی و بخارایی، ۱۳۹۶). گلداسمیت^۴ (۱۹۶۹)، مکینون^۵ (۱۹۷۳) (به نقل از شهبازی و سعیدپور، ۱۳۹۲) جزو اولین کسانی هستند که با اشاره به عملکرد واسطه‌های مالی از طریق افزایش پس‌انداز و در نتیجه رشد سرمایه‌گذاری، معتقدند که توسعه مالی منجر به افزایش رشد اقتصادی خواهد شد.

در خصوص رابطه‌ی غیرخطی توسعه مالی و رشد اقتصادی مطالعات وسیعی صورت گرفته است که در دو دسته جای می‌گیرند. دسته اول از مطالعات اذعان می‌دارند که توسعه مالی عامل ایجاد رابطه‌ی غیرخطی است که اقتصاددانانی همچون برتیلیمی و واروداکیس^۶ (۱۹۹۶)، اگین و همکاران^۷ (۲۰۰۵) و دیدا و فاتو^۸ (۲۰۰۸) در این گروه جای می‌گیرند. دسته دوم از مطالعات شاخص‌های توسعه اقتصادی مانند سطح درآمد، نرخ تورم و ... را عامل ایجاد رابطه‌ی غیرخطی می‌دانند. ازجمله دیدا و فاتو (۲۰۰۲)، گایتان و رانشر^۹ (۲۰۰۴)، جوید^{۱۰} (۲۰۱۰) جزء اقتصاددانانی هستند که در مطالعات تجربی خود به نتیجه مذکور دست یافته‌اند.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

¹. Jabeen et al

². Robinson

³. Friedman And Schwartz

⁴. Goldsmith

⁵. McKinnon

⁶. Barthelmy and varoudakis

⁷. Aghion et al

⁸. Deidda And Fattouh

⁹. Gaytan And Ranciere

¹⁰. Jude

۲-۱-۲- اثر ثبات بانکی بر رشد اقتصادی

ثبات بانکی به توانایی یک سیستم بانکی در مقاومت در برابر شوکهای مالی و حفظ کارکردهای خود به طور مؤثر اشاره دارد (یتایو و همکاران^۱، ۲۰۲۳؛ گرزیتا و همکاران^۲، ۲۰۲۳). یک سیستم بانکی باثبات برای رشد اقتصادی بسیار مهم است زیرا تخصیص کارآمد منابع مالی را تسهیل می‌کند و سرمایه‌گذاری را ارتقا می‌دهد (سیدیک^۳، ۲۰۲۳؛ بارا و زوتی^۴، ۲۰۲۲؛ حجاز و همکاران^۵، ۲۰۲۰). همچنین، عدم اطمینان و خطرات مرتبط با واسطه‌گری مالی را کاهش می‌دهد که به نوبه خود افراد و مشاغل را به پس‌انداز، سرمایه‌گذاری و استقراض تشویق می‌کند (علی و همکاران^۶، ۲۰۲۳). این امر منجر به افزایش فعالیت اقتصادی و بهره‌وری بالاتر می‌شود که در نهایت منجر به رشد اقتصادی می‌گردد (شینگ و همکاران^۷، ۲۰۲۲).

در حقیقت ثبات بانکی جزء حیاتی یک اقتصاد سالم است. یک سیستم بانکی باثبات با فراهم کردن دسترسی کسب‌وکارها به اعتبار، رشد اقتصادی را ارتقا می‌دهد و آن‌ها را قادر می‌سازد در پروژه‌های جدید سرمایه‌گذاری کنند و عملیات خود را گسترش دهند (نیکخو و همکاران^۸، ۱۴۰۱). همچنین، یک سیستم بانکی شکننده می‌تواند عدم اطمینان ایجاد کند و سرمایه‌گذاری را کاهش دهد و منجر به کندی رشد اقتصادی شود (فاضا و بدوان^۹، ۲۰۲۳).

از سوی دیگر، یک سیستم بانکی ناپایدار می‌تواند اثرات منفی شدیدی بر اقتصاد داشته باشد. این می‌تواند منجر به بحران اعتباری شود که وام‌دهی و سرمایه‌گذاری را کاهش می‌دهد و در نهایت منجر به کاهش رشد اقتصادی می‌شود (یانگ و همکاران^{۱۰}، ۲۰۱۹). علاوه بر این، بی‌ثباتی در بخش بانکی می‌تواند باعث ایجاد ریسک‌های سیستمی شود که می‌تواند باعث بحران‌های مالی گسترده شود (میر و همکاران^{۱۱}، ۲۰۱۹). به طور خلاصه ثبات بانکی از طریق کانال‌های زیر، رشد اقتصادی را تحت تأثیر قرار می‌دهد.

در نتیجه، چارچوب‌های نظارتی نقش مهمی در ارتقای ثبات بانکی ایفا می‌کنند که برای رشد کلی اقتصادی ضروری است. نهادهای نظارتی با ایجاد قوانین و دستورالعمل‌هایی که تضمین می‌کند بانک‌ها به طور ایمن و سالم کار می‌کنند، می‌توانند از بحران‌های مالی که می‌تواند عواقب شدیدی برای اقتصاد داشته باشد، جلوگیری کنند؛ بنابراین، دولت‌ها باید ایجاد چارچوب‌های نظارتی مؤثری را که ضمن تشویق رشد اقتصادی، ثبات بانکی را ارتقا می‌دهند، در اولویت قرار دهند.

¹. Yitayaw et al

². Gržeta et al

³. Siddik

⁴. Barra and Zotti

⁵. Ijaz et al

⁶. Ali et al

⁷. Sheng et al

⁸. Faza and Badwan

⁹. Yang et al

¹⁰. Meier et al

جدول ۱- کانال‌های اثرگذاری ثبات بانکی بر رشد اقتصادی

کانال اثرگذاری	نحوه‌ی اثرگذاری
واسطه‌گری مالی	کانال مهم دیگری که ثبات بانکی از طریق آن بر رشد اقتصادی تأثیر می‌گذارد، کانال در دسترس بودن اعتبار است. زمانی که بانک‌ها باثبات هستند و نقدینگی کافی دارند، احتمال بیشتری دارد که به وام‌گیرندگانی که به آن نیاز دارند وام بدهند. این می‌تواند با فراهم کردن سرمایه مورد نیاز کسب و کارها برای گسترش عملیات یا سرمایه‌گذاری در پروژه‌های جدید به رشد اقتصادی کمک کند (اگوراکی و همکاران ^۱ ، ۲۰۲۲).
در دسترس بودن اعتبار	کانال اطمینان مکانیسم دیگری است که از طریق آن ثبات بانکی می‌تواند بر رشد اقتصادی تأثیر بگذارد. زمانی که بانک‌ها به‌عنوان باثبات و امن تلقی شوند، می‌تواند اعتماد سرمایه‌گذاران و مصرف‌کنندگان را افزایش دهد. این افزایش اعتماد می‌تواند منجر به سطوح بالاتر سرمایه‌گذاری و هزینه شود که می‌تواند به رشد اقتصادی کمک کند (آل‌شوری و همکاران ^۲ ، ۲۰۲۳).
اطمینان	در نهایت، ثبات بانکی همچنین می‌تواند بر رشد اقتصادی از طریق کانال ثبات اقتصاد کلان تأثیر بگذارد. زمانی که بانک‌ها ثبات و سرمایه خوبی دارند، احتمال کمتری دارد که شوک‌های مالی را تجربه کنند که می‌تواند کل اقتصاد را بی‌ثبات کند. این می‌تواند به ارتقای ثبات اقتصاد کلان کمک کند و محیط مطلوب‌تری برای رشد اقتصادی پایدار در طول زمان ایجاد کند (جیوگردیس و ژو ^۳ ، ۲۰۲۱).
ثبات اقتصاد کلان	در نهایت، ثبات بانکی همچنین می‌تواند بر رشد اقتصادی از طریق کانال ثبات اقتصاد کلان تأثیر بگذارد. زمانی که بانک‌ها ثبات و سرمایه خوبی دارند، احتمال کمتری دارد که شوک‌های مالی را تجربه کنند که می‌تواند کل اقتصاد را بی‌ثبات کند. این می‌تواند به ارتقای ثبات اقتصاد کلان کمک کند و محیط مطلوب‌تری برای رشد اقتصادی پایدار در طول زمان ایجاد کند (جیوگردیس و ژو ^۴ ، ۲۰۲۱).

منبع: یافته‌های پژوهشگران

۲-۱-۳- اثر تمرکز بانکی بر رشد اقتصادی

تمرکز در صنعت بانکداری بیانگر تعداد بانک‌ها و توزیع سهم بازار بانکی در بین بانک‌ها است (لی و همکاران^۵، ۲۰۲۱). بر اساس تئوری‌های اقتصادی، درجه تمرکز بازار نشان‌دهنده‌ی شاخصی است که در آن وجود انحصار در برابر عدم انحصار و شدت انحصار مشخص می‌شود (ژانر و همکاران^۶، ۲۰۲۲). به‌منظور تعیین درجه‌ی تمرکز بازار شاخص‌های متعددی از قبیل شاخص لرنر، نسبت غلظت (CR)، شاخص هرفیندال-هرشمن (HHI) و تعریف

¹. Agoraki et al

². Alshubiri et al

³. Georgiadis and Zhu

⁴. Georgiadis and Zhu

⁵. Lee et al

⁶. Zhang et al

شده است (فان و همکاران^۱، ۲۰۱۹؛ خان^۲، ۲۰۲۲؛ یانگ و جانگ^۳، ۲۰۲۳). این شاخص‌ها اغلب بر اساس سهم بازاری بانک‌ها محاسبه می‌شوند بدین منظور برای برآورد هر شاخص عوامل متفاوتی همچون سپرده‌ها، تسهیلات بانکی، دارایی‌ها، فروش و ... استفاده می‌شود (محمودآبادی و امروزنجد^۴، ۲۰۱۹؛ مفتی و همکاران^۵، ۲۰۲۱؛ سیولی و گارسینا-هماکوس^۶، ۲۰۲۳). بازارهای متمرکز بانکی بیشتر مستعد بی‌ثباتی مالی و بحران هستند (ماسلک و سنل^۷، ۲۰۲۳). وقتی چند بانک بزرگ بر بازارهای مالی تسلط دارند، ممکن است ریسک زیادی را متحمل شوند. این می‌تواند منجر به خطرات سیستماتیک شود که کل اقتصاد را تهدید می‌کند (هیون و همکاران^۸، ۲۰۲۰). در خصوص ارتباط تمرکز بانکی و رشد اقتصادی، با توجه به دهک‌های مختلف رشد اقتصادی و شرایط رقابتی دیدگاه‌های متفاوتی وجود دارد (کوکو^۹، ۲۰۰۸؛ قاسمی و عبدالشاه^{۱۰}، ۲۰۱۴؛ جایاکومار و همکاران، ۲۰۱۸). تحقیقات نشان می‌دهد که اثرات منفی تمرکز بانکی در چندک‌های پایین‌تر رشد اقتصادی بارزتر است (کپیلی و همکاران^{۱۱}، ۲۰۲۲). در چندک‌های پایین، مصرف‌کنندگان ممکن است دسترسی محدودی به خدمات مالی داشته باشند و در نتیجه با هزینه‌های بالاتری مواجه شوند (لی و همکاران^{۱۲}، ۲۰۲۳). علاوه بر این، سیستم‌های بانکی متمرکز ممکن است بیشتر در معرض خطرات سیستماتیکی باشند که می‌تواند منجر به بی‌ثباتی اقتصادی شود (هانسن^{۱۳}، ۲۰۲۲).

در مجموع، اثرات منفی تمرکز بانکداری بر اقتصادهای دهک پایین، اهمیت ترویج رقابت در بخش بانکی برای حمایت از توسعه و ثبات اقتصادی را نشان می‌دهد (لینگ و ریچارد^{۱۴}، ۲۰۱۲). محققانی همچون حنان (۱۹۹۸) (به نقل از جیمنز و همکاران^{۱۵}، ۲۰۰۶) بیان می‌دارد که وجود شرایط انحصاری باعث از بین رفتن انگیزه‌های رقابتی شده اثربخشی و کارایی منابع از بین خواهد رفت و افزایش تمرکز باعث کاهش رشد اقتصادی می‌گردد. در طرف مقابل محققانی مانند الن و همکاران^{۱۶} (۲۰۰۴)، بک و همکاران^{۱۷} (۲۰۰۶) وجود شرایط رقابتی باعث افزایش ریسک فعالیت بانک‌ها و کاهش بازده بانک‌ها می‌گردد بنابراین این محققان بیان می‌دارند که نظام بانکداری متمرکز می‌تواند مؤثرتر از نظام بانکداری رقابتی باشد (آلن و جیگتاین^{۱۸}، ۲۰۲۲).

¹. Phan et al

². Khan

³. Yang and Jiang

⁴. Mahmoudabadi and Emrouznejad,

⁵. Moufty et al

⁶. Civelli and Garcia-Hiernaux

⁷. Maslak and Senel

⁸. Huynh et al

⁹. Coccorese

¹⁰. Ghasemi and Abdolshah

¹¹. Capeleti et al

¹². Lee et al

¹³. Hansen et al

¹⁴. Liang and Reichert

¹⁵. Jimenze et al

¹⁶. Allen et al

¹⁷. Beck et al

¹⁸. Allen and Jagtlan

افزایش تمرکز بانکی به عنوان ساختار بازار، عملکرد بانکها را تحت تأثیر قرار می دهد بنا به تئوری مبانی خرد هنگامی که بازار از سمت رقابتی به سمت انحصاری پیش می رود قیمت ها افزایش و میزان تولیدات (تسهیلات اعطایی) کاهش می یابد (فیضی-ادمی و همکاران^۱، ۲۰۲۲)، در نتیجه حاشیه سود بانکها افزایش می یابد. افزایش در حاشیه سود و کاهش در اعطای تسهیلات، در نقطه مقابل هم قرار دارند. اگر تأثیر میزان افزایش سود بر عملکرد بانکی، بیشتر از کاهش اعطای تسهیلات مذکور باشد پس تمرکز بانکی تأثیر مثبت بر رشد اقتصادی دارد؛ در غیر این صورت افزایش تمرکز بانکی باعث کاهش رشد اقتصادی می شود (دومهر و همکاران^۲، ۲۰۲۲). بنا به نظرات لیو و همکاران (۲۰۱۴) تمرکز در سطح خیلی بالا به دلیل افزایش کارایی بانکها است، به بیان دیگر در سطوح خیلی پایین از رقابت، تمرکز به شدت افزایش می یابد و این افزایش تأثیر مثبتی بر رشد اقتصادی دارد. لذا، در این مطالعه اثر شاخص های مختلف تمرکز بانکی و رقابت بانکی بر چندک های متفاوت رشد اقتصادی بررسی می گردد.

۲-۱-۴- ویژگی های اقتصادی و مالی عراق

اقتصاد کشورهای عضو اوپک به شدت به نفت وابسته است که آن را در معرض نوسانات اقتصاد کلان قرار می دهد (پردل و اسفندیاری^۳، ۲۰۲۲)؛ به همین جهت، در دهه های اخیر این کشورها به دنبال توسعه ی بخش غیر نفتی خود هستند (اکینرولابو هارونا^۴، ۲۰۲۱) که عراق هم از این قاعده مستثنی نیست. در عراق، بخش اقتصاد غیرنفتی در ۹ ماهه اول سال ۲۰۲۱ بیش از ۶ درصد رشد کرده است که نشان دهنده تنوع بخشی فراتر از نفت است (حمید و همکاران^۵، ۲۰۲۲). با توجه به این نکته، بررسی عواملی که رشد اقتصادی را در این کشور تحت تأثیر قرار می دهند به شدت مورد توجه قرار گرفته است. اکثر محققان بخش مالی یک کشور را عامل یا مانع اصلی رشد اقتصادی می دانند (پاآتوو و پیابو^۶، ۲۰۱۷)؛ بدین صورت که توسعه واسطه گری مالی و سایر خدمات مالی برای حمایت از رشد اقتصادی غیر نفتی بسیار مهم است (حسنو و همکاران^۷، ۲۰۲۳) و بر عکس ضعف در بخش مالی، منجر به کاهش رشد اقتصادی می گردد. با توجه به بررسی های صورت گرفته بخش مالی عراق بسیار ضعیف است. چرا که با چالش هایی از جمله دسترسی کم مالی، ضعف در زیرساخت های مالی مواجه است، به گونه ای که در طی دوره ی کامل ۲۰۱۰ تا ۲۰۲۰ تنها ۱۵ بانک در عراق فعال بوده اند و اکثریت آن ها، بانک های دولتی هستند که نشان می دهد بخش بانکی در عراق تحت تسلط بانک های دولتی است و بیشتر دارایی ها متعلق به این بانکها است (محمد^۸، ۲۰۲۲). بانک های خصوصی در حال توسعه شیوه های بانکداری مدرن هستند؛ اما همچنان به تقویت و

¹. Fejza-Ademi et al

². Domeher et al

³. Pordel and Esfandiari

⁴. Akinrolabu and Haruna

⁵. Hameed et al

⁶. Puatwoe and Piabuo

⁷. Hasanov et al

⁸. Muhamad

تجمع بیشتر نیاز دارند که این نیز بیانگر ضعف بنیادی در سیستم مالی عراق است (محمود و احمد^۱، ۲۰۲۳). عدم اعتماد به بخش بانکی و دانش ناکافی از روش‌های پرداخت بدون نقد، پیشرفت مالی را کند کرده است. اکثریت عراقی‌ها هنوز به پرداخت‌های نقدی متکی هستند و تنها ۱۹ درصد از بزرگسالان دارای حساب بانکی هستند (کاظمی نجف عبدی^۲، ۲۰۲۳). لذا اجرای فوری اصلاحات بخش مالی و نوسازی معماری بخش بانکداری برای تقویت بخش خصوصی، ارتقای تنوع اقتصادی و ایجاد شغل حیاتی است. شرکت مالی بین المللی (IFC) بر نیاز به یک استراتژی منسجم برای تقویت و حمایت مالی بخش غیر نفتی در عراق تأکید می‌کند (حمید و همکاران، ۲۰۲۲)؛ اما این امر مستلزم یک سیستم نظارتی بانکی منطبق با استانداردهای بین المللی و واسطه‌های مالی کارآمد است (دلی فوگلی^۳، ۲۰۲۳). جهت دستیابی به سیاست‌های مذکور باید نخست بخش مالی و بانکی در کشور عراق توسعه یابد؛ زیرا تحقیقات نشان داده است که توسعه بخش بانکی می‌تواند عرضه وجوه در اقتصاد را افزایش دهد و محدودیت‌های مالی را کاهش دهد.

با توجه به موارد ذکر شده، سیاستمداران و اقتصاددانان به دنبال برنامه‌ریزی جهت توسعه بخش بانکی در عراق هستند. دانستن مقدار و نحوه‌ی اثرگذاری تمرکز و ثبات بانکی بر رشد اقتصادی، از جمله مسائل مهمی است که باید در نظر گرفته شود؛ زیرا مشخص می‌کند که هنگام برنامه‌ریزی، باید بیشتر بر روی کدام یک از افزایش ثبات یا کاهش تمرکز بانک‌ها توجه شود؛ کدام یک از تمرکز بانکی یا ثبات بانکی در اولویت سیاست‌گذاران باشد. این اقدامات می‌توانند بهبودی در عملکرد بخش بانکی و در نتیجه رشد اقتصادی کشور ایجاد کنند؛ اما با توجه به اینکه رابطه بین ثبات بانکی و تمرکز بانکی و تأثیر آن بر رشد اقتصادی در عراق موضوعی چندوجهی است، نیازمند بررسی دقیق می‌باشد. لذا، در این مطالعه بر آن شدیم، اثر شاخص‌های مالی کشور عراق از قبیل تمرکز بانکی، ثبات بانکی و توسعه‌ی مالی را بر رشد اقتصادی بررسی کنیم.

۲-۲- پیشینه‌ی پژوهش

در این زمینه مطالعات مختلف در داخل و خارج کشور انجام شده است که در ادامه مهم‌ترین آن‌ها بیان می‌شوند. گابریلسون و همکاران^۴ (۲۰۲۳)، رابطه بین ثبات بانک و رشد اقتصادی را بررسی کرده‌اند. برای دستیابی به این هدف از داده‌های تابلویی ۲۴ کشور اتحادیه اروپا بین سال‌های ۲۰۰۶-۲۰۲۰ و مدل اثرات ثابت استفاده شده است. نتایج نشان می‌دهد که در صورتی که ثبات بانکی با نسبت وام‌های غیر جاری سنجیده شود، ثبات بانکی با رشد اقتصادی رابطه مثبت دارد. با این حال، زمانی که از شاخص Z استفاده می‌شود رابطه‌ی معناداری بین ثبات بانکی و رشد اقتصادی وجود ندارد.

¹.Mahmood and Ahmed

².Kazemi Najaf Abadi

³. Delle Foglie et al

⁴. Gabrielsson et al

حجاز و همکاران^۱ (۲۰۲۲)، تأثیر رقابت بانکی و ثبات بانکی بر رشد اقتصادی را بررسی کرده‌اند. بدین منظور داده‌های تابلویی ۳۸ کشور اروپایی طی سال‌های ۲۰۰۱ تا ۲۰۱۷ را بکار برده‌اند. برای ارزیابی اثر ثبات بانکی و تمرکز بانکی بر رشد اقتصادی از روش گشتاورهای تعمیم‌یافته (GMM) استفاده شده است. نتایج نشان می‌دهد که ثبات بانکی و رقابت بانکی به طور قابل توجهی به رشد اقتصادی در اروپا کمک می‌کند، اما اثر رقابت بانکی نسبت به تمرکز بانکی بر رشد اقتصادی کمتر است.

دورمنی-لوخوه و همکاران^۲ (۲۰۲۲)، اثر بخش بانکی بر رشد اقتصادی سیرالئون با استفاده از شاخص‌هایی نسبت ذخیره نقدینگی به دارایی بانک، اعتبار داخلی به بخش‌های خصوصی، نرخ بهره، نرخ سود پس‌انداز و سپرده ناخالص داخلی و بررسی می‌کنند. مدل تجربی با استفاده از رگرسیون حداقل مربعات معمولی انجام شد. نتایج نشان تولید ناخالص داخلی به شدت تحت تأثیر برخی از شاخص‌های بانکی به ویژه اعتبارات داخلی به بخش خصوصی است. همچنین اعتبارات داخلی به بخش خصوصی تأثیر مثبت و معناداری بر تولید ناخالص داخلی دارد. در حالی که سپرده‌گذاری بر روی نرخ بهره تأثیر مثبت اما ناچیز بر تولید ناخالص داخلی دارد. سایر شاخص‌ها مانند ذخیره نقدینگی بانکی، نرخ بهره و پس‌انداز ناخالص داخلی نسبت به تولید ناخالص داخلی مثبت و معنادار نیستند. اعتبارات داخلی به بخش خصوصی تأثیر مثبت و معنادار بر رشد اقتصادی دارد.

گومز-رودریگز^۳ (۲۰۲۲)، ارتباط بین رقابت بانکی و رشد اقتصادی را برای ۱۱۰ کشور با درآمدهای پایین، متوسط و بالا در طی دوره‌ی ۲۰۱۴-۱۹۹۹ بررسی کرده است. برای برآورد از روش‌های حداقل مربعات معمولی کاملاً اصلاح شده (FMOLS) و روش حداقل مربعات معمولی پویا (DOLS) استفاده شده است. نتایج نشان می‌دهد که شواهدی به نفع یک رابطه هم‌انباشتنی طولانی‌مدت برای هر سه نمونه یافت شد. همچنین، شواهدی از رابطه منفی بلندمدت هم‌انباشتنی بین سطح تمرکز بانک و رشد اقتصادی برای نمونه‌های با درآمد بالا و درآمد پایین یافت شد.

بایر و همکاران^۴ (۲۰۲۱)، اثرات پویا و علی شاخص‌های مختلف ثبات بخش بانکی را بر رشد اقتصادی با استفاده از آزمون‌های هم‌گرایی پانل نسل جدید و علیت در کشورهای اتحادیه اروپا را در طی دوره ۱۹۹۸-۲۰۱۶ تجزیه و تحلیل کرده‌اند. نتایج حاکی از آن است که شاخص‌های ثبات بخش بانکی تأثیر مثبت و معنادار بر رشد اقتصادی دارد. همچنین جهت علیت معکوس را بین برخی از شاخص‌های ثبات بخش بانکی و رشد اقتصادی نشان می‌دهد.

نوسو و آنتن^۵ (۲۰۱۹)، در مقاله‌ای به تجزیه و تحلیل رابطه علی بین رقابت بانکی، ثبات بانکی و رشد اقتصادی گروهی متشکل از ۱۱ کشور اروپای مرکزی و شرقی (CEE) در طی دوره ۲۰۰۰-۲۰۱۵ با به کارگیری مدل تصحیح خطای برداری (VECM) و علیت گرنجر پنل پرداخته است. نتایج حاکی از وجود رابطه تعادلی بلندمدت بین رقابت

¹. Ijaz et al

². Duramany-Lakkoh et al

³. Gómez Rodríguez et al

⁴. Bayar et al

⁵. Nucu and Anton

بانکی، ثبات بانکی و رشد تولید ناخالص داخلی است. همچنین، نتایج مطالعه تجربی به ترتیب بیانگر علیت یک طرفه بین ثبات بانکی و رشد اقتصادی و علیت دو طرف بین ثبات بانکی و رشد اقتصادی و به ترتیب نتایج غیر یکنواختی برای رابطه بین رقابت بانکی و رشد اقتصادی است.

جایاکومار و همکاران^۱ (۲۰۱۸)، با استفاده از مدل تصحیح خطا بردار تابلویی (VECM)، تعاملات بین رقابت بانکی، ثبات بانکی و رشد اقتصادی را در ۳۲ کشور اروپایی طی سالهای ۱۹۹۶-۲۰۱۴ مطالعه کرده‌اند. نتایج تجربی نشان می‌دهد که هم رقابت بانکی و هم ثبات بانکی محرک‌های بلندمدت رشد اقتصادی در کشورهای اروپایی هستند. این مطالعه دارای پیامدهای سیاستی مهمی است - سیاست‌های اقتصادی باید تفاوت‌های موجود در رابطه بین رقابت بانکی و ثبات بانکی را به منظور حفظ عملکرد اقتصادی پایدار این کشورها شناسایی کنند.

باقری و همکاران (۱۴۰۱)، در پژوهش خود شاخص‌های کلان بانکی، مالی، اقتصادی و بحران‌های اقتصادی را در طی دوره‌ی ۱۳۹۲-۱۳۹۸ بر ادوار تجاری کشورهای منتخب در حال توسعه و توسعه یافته بررسی کرده است. مدل مورد استفاده در این پژوهش، مدل گشتاور تعمیم‌یافته سیستمی (SGMM) و داده‌های تابلویی پویا (PANEL VAR) است. نتایج حاصل از این مطالعه نشان می‌دهد که متغیرهای ریسک نقدینگی، نرخ رشد تسهیلات اعطایی و بحران‌های مالی تأثیر منفی بر شکاف تولید دارد، اما نرخ بازده دارائی‌ها، نرخ کفایت سرمایه، قیمت نفت خام، نرخ ارز و توسعه بازارهای مالی اثر منفی و معنادار بر ادوار تجاری کشورهای منتخب دارد.

ابوترابی و همکاران (۱۴۰۰)، در مطالعه‌ای تأثیر ساختار بانکی بر تولید سرانه کل و بخشی کشاورزی، صنعت و خدمات در طی دوره‌ی ۱۳۵۸-۱۳۹۵ با به‌کارگیری روش حداقل مربعات معمولی کاملاً اصلاح شده (FMOLS) در ایران بررسی می‌شود. یافته‌های تجربی نشان می‌دهد سیاست‌های تبعیضی و تورش در ساختار مالی به نفع یک بخش بر رشد بخش واقعی و به ویژه بر بخش‌های کشاورزی و صنعت تأثیر منفی می‌گذارد. در ارتباط با ساختار بانکی نیز یافته‌ها نشان می‌دهد افزایش قدرت مالی بانک‌ها رشد اقتصادی را تشویق می‌کند.

شهبازی و حسن‌زاده (۱۳۹۵)، در مطالعه‌ای به نقش توسعه مالی در تأثیر تمرکز و ثبات بانکی بر ارزش افزوده بخش صنعت در ایران طی دوره‌ی ۱۳۶۰-۱۳۹۳ با به‌کارگیری مدل رگرسیون انتقال ملایم پرداخته است. برای این منظور از اعتبارات مالی مهیا شده، به صورت درصدی از تولید ناخالص داخلی، به عنوان شاخص توسعه مالی و متغیر انتقال استفاده شده است. برای محاسبه تمرکز از شاخص ۳ بنگاه برتر و برای ثبات بانکی از شاخص زد-اسکور استفاده شده است. نتایج آزمون خطی بودن، وجود رابطه غیرخطی بین متغیرهای مورد مطالعه را نشان می‌دهد. نتایج حاکی از این است که حد آستانه‌ای برابر ۱۵/۶۹ درصد است و پارامتر شیب نیز ۰/۲۵۵ برآورد شده است. در رژیم اول افزایش ثبات بانکی تأثیر مثبت و متغیر تمرکز بانکی تأثیر منفی بر ارزش افزوده بخش صنعت دارد. در رژیم دوم یعنی در سطوح بالای توسعه مالی، ثبات و تمرکز بانکی تأثیر متفاوت از حالت قبلی بر ارزش افزوده دارند. به عبارت دیگر در سطوح خیلی بالاتر توسعه مالی، ثبات بانکی تأثیر منفی و تمرکز بانکی تأثیر مثبت بر ارزش افزوده دارد.

¹. Jayakumar et al

براساس مطالعات بررسی شده در خارج و داخل کشور نمی‌توان هیچ پژوهشی را پیدا کرد که اثر ثبات بانکی و تمرکز بانکی را بر رشد اقتصادی در کشور عراق با داده‌های ماهانه ۲۰۱۰:۰۱-۲۰۲۰:۱۲ بررسی کرده باشد. همچنین هیچ مطالعه‌ای اثر بی‌ثباتی و تمرکز بانکی را با به‌کارگیری روش رگرسیون کوانتایل در عراق بررسی نکرده است.

۳- روش تحقیق و داده‌ها

۳-۱- روش تحقیق

روش حداقل مربعات معمولی (OLS) یک روش سنتی اقتصادسنجی است که بر میانگین شرطی توزیع متغیر وابسته تمرکز دارد به همین دلیل قادر به توصیف کامل توزیع شرطی متغیرهای وابسته نیست. در حالی که مدل‌های دیگر همانند رگرسیون چندک کل توزیع شرطی را لحاظ می‌کند و همچنین قادر به تخمین داده‌ها با توزیع غیر نرمال و مقادیر بالا است، بنابراین توزیع کامل را می‌توانند توصیف کند (ژانگ و چیوو^۱، ۲۰۲۳). با توجه به مزیت‌های رگرسیون چندک نسبت به روش‌های سنتی، در این مطالعه تأثیر جامع شاخص‌های تمرکز بانکی، ثبات بانکی بر رشد اقتصادی کشور عراق با به‌کارگیری شاخص‌های مختلف تمرکز بانکی (هرفیندال-هیرشمن، تمرکز سه بنگاهی، تمرکز ۵ بنگاهی و شاخص لرنر) بررسی شده است؛ این مطالعه از مدل تخمین تان و لیبی^۲ (۲۰۲۳) استفاده کرده است.

مطابق با تان و لیبی (۲۰۲۳)، مشخصات رگرسیون چندکی مورد استفاده در این مطالعه را در چارچوب مدل اودین و همکاران^۳ (۲۰۱۷) به صورت زیر بازنویسی می‌شود:

$$y_t = x_t \beta + \varepsilon_t \text{ with } Quant_{\theta}(y_t | x_t) = x_t \beta_t, \quad (1)$$

که در آن t نشان‌دهنده زمان، y_t نشان‌دهنده رشد اقتصادی کشور عراق، x_t برداری از رگرسیون‌ها، β برداری از پارامترهایی است که باید تخمین زده شوند، ε بردار باقیمانده‌ها است. $Quant_{\theta}(y_t | x_t)$ نشان‌دهنده θ امین چندک از y_t داده شده از x_t است. θ امین کوانتایل رگرسیون، $0 < \theta < 1$ ، مشکلات ارائه شده در ادامه را برطرف می‌کند:

$$\min \beta \frac{1}{n} \left\{ \sum_{t: y_t > x_t \beta} \theta |y_t - x_t \beta| + \sum_{t: y_t < x_t \beta} (1 - \theta) |y_t - x_t \beta| \right\} = \min \beta \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n \rho_{\theta} \varepsilon_{\theta i t} \quad (2)$$

¹. Zhang and Chiu

². Tan and Lee

³. Uddin et al

جایی که $\rho_{\theta}(\cdot)$ ، عملکرد بررسی "ناشناخته می‌شود، به صورت فرمول (۴) تعریف می‌شود:

$$\rho_{\theta}(\varepsilon_{\theta it}) = \begin{cases} \theta \varepsilon_{\theta it} & \text{if } \theta \varepsilon_{\theta it} < 0 \\ (1 - \theta) \varepsilon_{\theta it} & \theta \varepsilon_{\theta it} \geq 0 \end{cases} \quad (3)$$

در نهایت، با توجه به مزایای روش تخمین رگرسیون چندکی نسبت به OLS، در این مطالعه به بررسی چندک‌های ۲۵، ۵۰ و ۷۵ درصد پرداخته شده است که در معادلات (۴)، (۵) و (۶) نشان داده شده است:

$$Q_{0.25}(LPPP) = \alpha_{0.0.25} + \beta_{1,0.25}ConcentI + \beta_{2,0.25}StabI + \beta_{3,0.25}FDII + \varepsilon_{4,0.25} \quad (4)$$

$$Q_{0.5}(LPPP) = \alpha_{0.0.50} + \beta_{1,0.50}ConcentI + \beta_{2,0.50}StabI + \beta_{3,0.50}FDII + \varepsilon_{4,0.50} \quad (5)$$

$$Q_{0.75}(LPPP) = \alpha_{0.0.75} + \beta_{1,0.75}ConcentI + \beta_{2,0.75}StabI + \beta_{3,0.75}FDII + \varepsilon_{4,0.75} \quad (6)$$

که در آن $LPPP$ ، $ConcentI$ ، $StabI$ ، $FDII$ به ترتیب بیانگر رشد اقتصادی کشور عراق، شاخص‌های تمرکز بانکی، شاخص ثبات بانکی و توسعه مالی است؛ که در مبحث بعدی هر کدام از شاخص‌های استفاده شده به صورت کامل، توضیح داده می‌شوند. برای برآورد مدل از ابویوز ۱۱ استفاده شده است.

۳-۱-۱- متغیر وابسته

در این پژوهش، متغیر وابسته تولید ناخالص داخلی سرانه ($LPPP$) عراق است که با نسبت GDP (تولید ناخالص داخلی) بر جمعیت تقریب می‌یابد. این متغیر به صورت لگاریتمی استفاده شده است.

۳-۱-۲- متغیرهای مستقل

شاخص‌های تمرکز

تمرکز سیستم بانکی با چهار شاخص تمرکز (شاخص لرنر، شاخص هرfindال-هیرشمن، شاخص تمرکز ۳ بنگاهی و تمرکز ۵ بنگاهی) مشخص می‌شود. در اغلب مطالعات فقط یک شاخص برای تمرکز بانکی استفاده شده است اما این مطالعه به پیروی از جایاکومارو همکاران (۲۰۱۷) هر چهار شاخص تمرکز بانکی را بکار برده است. شاخص‌های تمرکز بانکی به شرح زیر اندازه‌گیری می‌شوند.

شاخص لرنر (Le): شاخص لرنر اندازه‌گیری قدرت بازار است که از تقسیم تفاوت بین قیمت و هزینه نهایی بر قیمت محاسبه می‌شود. برای تعیین میزان کنترل شرکت‌ها بر قیمت‌گذاری در بازارهای مربوطه استفاده می‌شود و به

صورت زیر تعریف می‌شود (فاکما و همکاران، ۲۰۲۳، ۱؛ یوان و همکاران، ۲۰۲۲؛ شفیر و سپردیج، ۲۰۲۰؛ فان و همکاران، ۲۰۱۹، ۴):

$$Le_t = \frac{P_t - MC_t}{p_t} \quad (۷)$$

مقدار این شاخص بین صفر و یک است هر چه مقدار آن به یک نزدیک‌تر شود درجه‌ی تمرکز بانکی افزایش می‌یابد به گونه‌ای که مقدار یک نشان‌دهنده‌ی انحصار کامل در بازار بانکی است (فاکما و همکاران، ۲۰۲۳؛ یوان و همکاران، ۲۰۲۲؛ شفیر و سپردیج، ۲۰۲۰؛ فان و همکاران، ۲۰۱۹). با این حال این شاخص معایب و مزایایی متفاوتی دارد. یکی از مهم‌ترین معایب شاخص لرنر این است که حق بیمه ریسک را در قیمت محصولات و خدمات بانک‌ها نشان نمی‌دهد و از این رو، ارتباط مثبت آن با اندازه انحصار را ضعیف می‌کند (برگر و همکاران، ۲۰۰۹؛ بنابراین، حاشیه‌های قیمت-هزینه تخمین زده شده می‌تواند در اندازه‌گیری میزان واقعی قدرت بازار مغرضانه باشد (باتیل و همکاران، ۲۰۱۹). از طرف دیگر قدرت بازار یک شرکت از طریق واگرایی بین قیمت شرکت و هزینه نهایی آن مشخص می‌گردد. همچنین دسترس آسان به داده‌ها و تفسیر بسیار ساده از دیگر مزایای این شاخص است (فوکویاما و همکاران، ۲۰۲۳). با توجه به مزایا و معایب موجود، این شاخص معیار مناسبی در نظر گرفته می‌شود. با این وجود، استفاده از آن در بانکداری به دلیل دشواری اندازه‌گیری هزینه‌های نهایی نسبتاً جدید است (جیکومار و همکاران، ۲۰۱۷).

شاخص نسبت تمرکز بازاری (CR_N): این شاخص از دیگر شاخص‌های تمرکز بانکی است که به صورت مجموع سهم بازاری N بانک بزرگ است که بر اساس مطالعات جینگ و همکاران^۷ (۲۰۲۳)، گاورلیدیس و همکاران^۸ (۲۰۲۲)، گائو و همکاران^۹ (۲۰۱۹) به صورت فرمول (۸) محاسبه می‌شود.

$$CR_n = \sum_{i=1}^N s_{it} \quad (۸)$$

که در آن S_{it} به صورت نسبت دارایی بانک i به کل دارایی سیستم بانکی در دوره‌ی t است (S_{it}/S_{it}). به منظور انتخاب تعداد N هیچ قاعده‌ای وجود ندارد، اما در اغلب مطالعات سهم سه یا پنج بنگاه برتر به عنوان شاخص تمرکز بازار استفاده شده است (جیانگ و وو، ۲۰۲۳؛ سیواشانکار و سیلوم، ۲۰۲۲؛ پاردهان و همکاران، ۲۰۲۰). هر چه

^۱. Fukuyama et al

^۲. Yuan et al

^۳. Shaffer & Spierdijk

^۴. Phan et al

^۵. Berger et al

^۶. Bataille et al

^۷. Geng et al

^۸. Gavrilidis et al

^۹. Gao et al

مقدار این شاخص افزایش یابد تمرکز بانکی در عراق نیز افزایش پیدا می‌کند. مزیت اصلی این شاخص، نیاز کم به داده است. محدودیت اصلی این رویکرد حذف موانع غیر نظارتی و کاهش هزینه‌ها است که نقش مهمی در صنعت بانکداری ایفا می‌کند (جیکومار و همکاران، ۲۰۱۷).

شاخص هرفیندال-هیرشمن (HHI): شاخص هرفیندال-هیرشمن (HHI)، معیاری از تمرکز بازار است که برای ارزیابی سطح رقابت در یک بازار خاص استفاده می‌شود. با مجذور کردن سهم بازار هر بانک در سیستم بانکی و سپس جمع‌بندی اعداد حاصل محاسبه می‌شود. هرچه HHI بالاتر باشد، بازار متمرکزتر است و بنابراین رقابت کمتری دارد. در این مطالعه شاخص هرفیندال-هیرشمن به صورت فرمول (۹) محاسبه شده است.

$$HHI_t = \sum_{i=1}^N (S_{it})^2 \quad (9)$$

که در آن که در آن S_{it} به صورت نسبت دارایی بانک i به کل دارایی سیستم بانکی در دوره t است.

شاخص‌های ثبات بانکی

شاخص Z-score یکی از معیاری پرکاربرد برای ارزیابی ثبات مالی بانک‌ها است (نگین و همکاران^۱، ۲۰۲۳؛ حافظ و همکاران^۲، ۲۰۲۲؛ فان و همکاران^۳، ۲۰۲۱؛ البتی و همکاران^۴، ۲۰۱۹). این شاخص به پیروی از مطالعات مذکور به صورت فرمول (۱۰) محاسبه می‌شود.

$$Z - Score_t = \frac{ROA_t + ROC_t}{\sigma_{ROA}} \quad (10)$$

در فرمول (۴)، ROA_t نشان‌دهنده بازده سرمایه‌ی نظام بانکی، ROC_t بازده دارایی و σ_{ROA} نوسانات بازده دارایی در دوره t است؛ استواری اصلی این شاخص، ارتباط نزدیک آن با احتمال ورشکستگی بانک‌ها است که به دلیل ارتباط معکوس با احتمال ورشکستگی بانک و در دسترس بودن آن در شاخص‌های توسعه جهانی به راحتی قابل قبول است (موسوی و منصور^۵، ۲۰۲۲). از طرف دیگر، نقطه ضعف اصلی این روش این است که همبستگی بین مؤسسات مالی را در برنمی‌گیرد (انانی و آویوسو^۶، ۲۰۲۳). یکی دیگر از محدودیت‌های مهم امتیاز Z این است که صرفاً بر اساس داده‌های حسابداری است. لذا در اکثر مطالعات شاخص ثبات بانکی Z برای بیان درجه سلامت و ثبات نظام بانکی استفاده می‌شود (جایاکومار و همکاران، ۲۰۱۷).

1. Nguyen et al
2. Hafeez et al
3. Phan et al
4. Albaity et al
5. Moussawi and Mansour
6. Anani and Owusu

توسعه مالی

شاخصهای توسعه مالی معیارهای کمی هستند که عملکرد سیستم مالی یک کشور را ارزیابی می‌کنند. این شاخصها شامل معیارهایی مانند عمق بازارهای اعتباری، اندازه بخش بانکی، کارایی بازارهای سهام و میزان درگیری مالی است (دویچ و همکاران^۱، ۲۰۲۳). از شاخصهای توسعه مالی می‌توان برای شناسایی نقاط قوت و ضعف در سیستم مالی یک کشور استفاده کرد (یانگ و نی^۲، ۲۰۲۲). در این مطالعه به دلیل محدودیت دسترسی به داده‌ها از شاخص عمق بازارهای اعتباری استفاده می‌شود. در واقع این شاخص میزان وام‌ها و اعتبارات پرداخت شده توسط بانکها را در یک اقتصاد اندازه‌گیری می‌کند. به پیروی از مطالعات رمضان و همکاران^۳ (۲۰۲۳)، سالاری و همکاران^۴ (۲۰۲۲)، چن و همکاران^۵ (۲۰۲۰) این شاخص به صورت فرمول (۱۱) محاسبه می‌شود.

$$Fdi_t = \frac{credit_t}{GDP_t} \quad (11)$$

که در آن $credit_t$ ، میزان وام‌ها و اعتبارات پرداخت شده توسط بانکها در اقتصاد را در زمان t نشان می‌دهد. GDP_t بیانگر تولید ناخالص داخلی در دوره t است. این شاخص از آن جهت حائز اهمیت است که نشان‌دهنده سطح فعالیت اقتصادی و در دسترس بودن اعتبار برای مشاغل و مصرف‌کنندگان است (دویچ و همکاران، ۲۰۲۳). نسبت اعتبار بانکی به تولید ناخالص داخلی بالا نشان‌دهنده یک بخش بانکی قوی و یک اقتصاد فعال است، در حالی که نسبت پایین ممکن است نشان‌دهنده دسترسی محدود به اعتبار باشد که می‌تواند مانع رشد اقتصادی شود (رمضان و همکاران، ۲۰۲۳).

۳-۲- داده‌ها

این مطالعه از داده‌های سری زمانی ماهانه ۱۵ بانک موجود در عراق از سال ۲۰۱۰ تا ۲۰۲۰ استفاده می‌کند. در پژوهش حاضر گزارش‌های سالانه بانکها، با مراجعه به شعبه‌ی اصلی هر بانک در عراق جمع‌آوری شده است. به طور خاص، این مطالعه تجربی شاخص ثبات بانکی $Z - Score$ ، شاخص‌های تمرکز بانکی لرر، CR_3 ، CR_5 و HHI را محاسبه می‌کند. متغیر رشد سالانه تولید ناخالص داخلی از وب سایت بانک جهانی (WDI ، ۲۰۲۳) به دست آمده است.

جدول (۱) آمار توصیفی همه متغیرهای خاص بانکی و اقتصاد کلان را پس از محاسبه شاخصها و حذف مقادیر بسیار پایین و بالا در صدک‌های ۱٪ و ۹۹٪، نشان می‌دهد.

نمودار (۱)، یک انحراف قابل توجه به سمت راست و نقاط پرت قابل توجه را نشان می‌دهد؛ بنابراین در این پژوهش باید رگرسیون کوانتایل به عنوان مدل بهینه انتخاب می‌شود. علاوه بر موارد مذکور آزمون مانایی همه‌ی متغیرها

¹. Doytch et al

². Yang and Ni

³. Ramzan et al

⁴. Salari et al

⁵. Chen et al

با استفاده از روش دیکي فولر تعمیم یافته بررسی شده است. نتایج نشان می دهد همه ی متغیرهای پژوهش به غیر از شاخص ثبات بانکی (z-score) که در سطح مانا است، بعد از یکبار تفاضل گیری مانا شده اند^۱؛ بنابراین نتایج به دست آمده قابل اطمینان هستند.

جدول ۱- آمار توصیفی متغیرها در سطوح طی دوره زمانی ۲۰۱۰:۰۱-۲۰۲۰:۱۲

Z_SCORE	LE	HHI	FDI	CR ₅	CR ₃	
۰/۲۱۴۰۹۶	۰/۰۵۹۵۱۹	۰/۱۳۴۲۲۹	۸/۳۵۹۳۱۷	۰/۶۷۹۰۹۲	۰/۵۴۲۴۹۲	میانه
۰/۵۵۵۳۸	۰/۱۶۰۰۳۱	۰/۱۶۰۵۸۷	۱۲/۵۳۵۹۹	۰/۷۳۱۲۸۹	۰/۶۲۳۴۵۹	بیشترین
۰/۰۰۰۲۳۴	۰/۰۰۰۰۴۵۳۷	۰/۱۰۴۹۷۴	۵/۴۷۶۰۹۰	۰/۶۰۷۰۴۴	۰/۴۶۷۳۰۴	کمترین
۰/۱۸۰۲۰۶	۰/۰۵۳۸۹۹	۰/۰۱۶۷۸۲	۱/۸۲۳۶۴۲	۰/۰۳۱۶۶۶	۰/۰۴۵۳۴۱	انحراف معیار
۰/۰۷۲۶۳۴	۰/۷۷۴۴۱۰	۰/۰۲۲۶۸۷	-۰/۰۰۴۳۷۳	-۰/۴۹۵۵۹۹	۰/۰۷۰۱۵۳	چولگی
۲/۱۱۸۴۷۷	۲/۱۲۷۰۴۸	۱/۷۸۷۴۶۳	۲/۱۰۱۴۱۵	۲/۵۳۳۵	۱/۸۶۳۹۹۴	کشیدگی
۱۵/۸۷۹۶	17/3848	۸/518432	6/600489	۷/۸۰۳۹۲۷	۷/۲۰۶۰۸۰	جارك-برا
۰/۰۰۰۳۵	۰/۰۰۰163	۰/۰۱۲۱۴۷	۰/۱۶۲۵۲۱	۰/۰۲۰۲۰۲	۰/۰۲۳۱۳۲	احتمال
۱۳۲	۱۳۲	۱۳۲	۱۳۲	۱۳۲	۱۳۲	مشاهدات

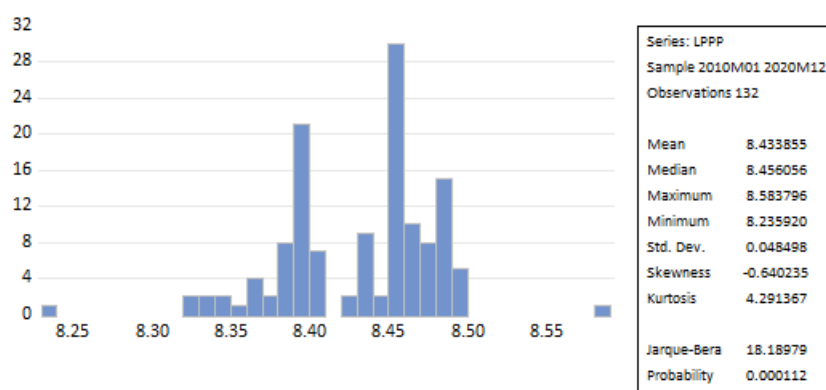
منبع: یافته های پژوهشگران

جدول ۲- ضرایب ماتریس همبستگی

Z_SCORE	CR ₅	CR ₃	LPPP	LE	HHI	FDI	
						۱/۰۰۰۰۰۰	FDI
					۱/۰۰۰۰۰۰	۰/۳۱۱۶۴۱	HHI
				۱/۰۰۰۰۰۰	-۰/۶۹۷۱۴۷	-۰/۸۵۵۱	LE
			۱/۰۰۰۰۰۰	-۰/۷۲۷۳۵۸	۰/۵۰۴۸۳۵	۰/۵۷۸۷۴۱	LPPP
		۱/۰۰۰۰۰۰	۰/۵۳۲۵۱۵	-۰/۶۶۱۱۵۳	۰/۸۹۹۳۷۹	۰/۴۰۹۰۱۳	CR ₃
	۱/۰۰۰۰۰۰	۰/۹۲۰۵۰۹	۰/۲۹۸۷۸۳	-۰/۴۵۴۱۳۳	۰/۸۲۴۵۵۴	۰/۱۹۲۶۰۶	CR ₅
۱/۰۰۰۰۰۰	-۰/۵۲۰۳۸۵	-۰/۶۹۹۱	-۰/۷۰۶۱۳۳	۰/۹۹۱۴۹۸	-۰/۷۱۷۴۹۶	-۰/۸۲۵۰	Z_SCORE

منبع: یافته های پژوهشگران

^۱. نتایج نزد پژوهشگران است در صورت لزوم ارائه خواهد شد.

نمودار ۱- روند تغییرات رشد اقتصادی عراق طی دوره ۲۰۱۰:۱-۲۰۲۰:۱۲

منبع: یافته‌های پژوهشگران

۳-۳- آزمون‌های ایستایی متغیرها

بر اساس ادبیات اقتصادسنجی، برای جلوگیری از بروز رگرسیون‌های کاذب، قبل از هرگونه تخمین، باید ابتدا از ایستا بودن متغیرها اطمینان حاصل کرد. در صورتی که متغیرهای ملحوظ در مدل ایستا باشند، تخمین‌های انجام شده مشکل رگرسیون ساختگی را نخواهند داشت. برای بررسی ایستایی متغیرها، از آزمون دیکی فولر تعمیم‌یافته (ADF) استفاده می‌شود. این آزمون، از مهم‌ترین آزمون‌های ریشه واحد در داده‌های سری زمانی است و فرضیه صفر آن مبنی بر وجود ریشه واحد است.

جدول ۳ - نتایج آزمون ریشه واحد (با عرض از مبدأ و متغیر روند)

متغیرها	در سطح		با یکبار تفاضل‌گیری	
FDI	آماره t	-۲/۵۳	آماره t	-۱۱/۳۹
	ارزش احتمال	۰/۳۱	ارزش احتمال	۰/۰۰۰۰
HHI	آماره t	-۱/۸۲	آماره t	-۳/۵۲
	ارزش احتمال	۰/۶۸	ارزش احتمال	۰/۰۴۱
LE	آماره t	۱/۲۹	آماره t	-۴/۱۱
	ارزش احتمال	۱/۰۰۰	ارزش احتمال	۰/۰۰۸
CR5	آماره t	-۱/۴۳	آماره t	-۴/۷۶
	ارزش احتمال	۰/۳۶	ارزش احتمال	۰/۰۰۰۹
CR3	آماره t	-۱/۷۲	آماره t	-۳/۴۲

متغیرها	در سطح		با یکبار تفاضل گیری	
	ارزش احتمال	۰/۷۳	ارزش احتمال	۰/۱۲
z-score	آماره t	۰/۹۶۴۷	آماره t	-۴/۹۹
	ارزش احتمال	۰/۹۹۹	ارزش احتمال	۰/۰۰۰
LPPP	آماره t	-۴/۳۵	آماره t	-
	ارزش احتمال	۰/۰۰۳	ارزش احتمال	-

منبع: یافته‌های پژوهشگران

نتایج آزمون ریشه واحد نشان می‌دهد که متغیر لگاریتم درآمد سرانه (LPPP) در سطح ایستا بوده است، ولی متغیرهای دیگر نایستا و انباشته از مرتبه یک هستند.

۴- تجزیه و تحلیل یافته‌ها

۴-۱- درجه تمرکز

سطح تمرکز بانکی با شاخص لرنر (معادله ۷)، شاخص‌های نسبت تمرکز سه بنگاهی و پنج بنگاهی (معادله ۸) و شاخص هرفیندال-هرشمن (معادله ۹) در این مطالعه اندازه‌گیری شده است. جدول (G2) مقادیر مختلف به دست آمده توسط شاخص‌های مذکور را نشان می‌دهد. بر اساس شاخص لرنر، متوسط تمرکز بانک‌ها در عراق ۰/۰۶۲۶۱ در دوره‌ی مورد مطالعه است. در حالی که متوسط تمرکز بانک‌ها بر اساس شاخص‌های نسبت تمرکز سه بنگاهی، پنج بنگاهی و شاخص هرفیندال-هرشمن به ترتیب برابر ۰/۵۳، ۰/۶۷ و ۰/۱۳ است. نتایج برآورد شده نشان می‌دهد تفاوت فاحشی بین مقادیر به دست آمده، بر طبق شاخص‌های مختلف وجود دارد. شاخص لرنر، دارای بیشترین پراکندگی است در حالی که شاخص هرفیندال-هرشمن دارای کمترین پراکندگی است. همچنین بر اساس شاخص هرفیندال-هرشمن، بانک‌ها در ماه چهارم ۲۰۱۷ بیشترین تمرکز را داشته‌اند در حالی که دو شاخص نسبت تمرکز سه بنگاهی و شاخص نسبت تمرکز پنج بنگاهی، ماه دوازدهم ۲۰۱۹ را نشان می‌دهند و بر طبق شاخص لرنر ماه اول ۲۰۱۱ دارای بیشترین مقدار تمرکز است. این تفاوت می‌تواند به علت وجود هزینه‌ی نهایی در این شاخص باشد. بعلاوه نتایج شاخص‌ها نشان می‌دهد مقادیر تمرکز بنگاهی بر اساس شاخص‌ها به جزء شاخص لرنر، به صورت $CR5 < CR3 < HHI$ است.

۴-۲- سطح ثبات

ثبات بانک‌ها در عراق طی دوره ۲۰۲۰:۲-۲۰۱۰:۳ با استفاده از روش z-score تعیین (معادله ۹) اندازه‌گیری می‌شود. مقادیر متوسط این بازده برای هر سال و سیر تحول آن‌ها در جدول (G1 پیوست) ارائه شده است. این جدول نشان می‌دهد که طی دوره ۲۰۲۰:۱۲-۲۰۱۰:۰۱، بانک‌های نمونه ما به طور متوسط دارای ثبات ۲۴ درصد هستند. این نتیجه بدین معناست که سیستم بانکی عراق به طور متوسط ۷۶ درصد دارای عدم ثبات مالی است؛

بنابراین، نوسانات مالی در بانکها در دوره انتخاب شده ۷۶ درصد است. نتایج همچنین نشان‌دهنده شدیدتر شدن وخامت در ثبات بانکی از ۵۵ درصد در ماه هفتم ۲۰۱۱ به نزدیک به ۰/۰۰۶ درصد در ماه اول ۲۰۱۸ است. بزرگ‌ترین وخامت در ثبات بانکی ماه ششم ۲۰۱۷ ثبت شد که سطح ثبات بانکی آن برابر ۰/۰۰۰۲ می‌باشد.

۴-۳- نتایج تحلیل اثر شاخص‌های بانکی بر رشد اقتصادی عراق

در این مطالعه رابطه‌ی تمرکز-رشد و ثبات-رشد در سطوح مختلف رشد اقتصادی بررسی شده است. در مطالعه‌ی حاضر، برآوردهای مختلف با استفاده از روش رگرسیون چندکی (QR) انجام شده است. نتایج برآوردهای مختلف رابطه‌ی تمرکز-رشد و ثبات-رشد در جداول (۴، ۵، ۶) نشان داده شده است. سپس نمودارهای مربوط به ضرایب برآورد شده رگرسیون چندک همراه فاصله اطمینان ۹۵٪ آنها در نمودارهای (۲)، (۳)، (۴) و (۵) آورده شده است.

۴-۳-۱- تحلیل نتایج رابطه شاخص‌های بانکی و رشد اقتصادی با شاخص لرنر

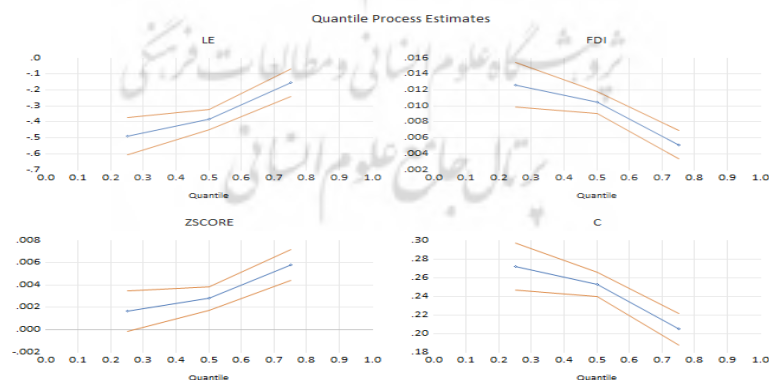
با توجه به نتایج جدول (۴)، ضرایب شاخص عمق مالی برای همه‌ی کمیته‌های ۰/۲۵، ۰/۵۰ و ۰/۷۵ مثبت و معنادار می‌شود که نشان می‌دهد بین توسعه‌ی مالی و رشد اقتصادی در عراق رابطه‌ی مستقیم وجود دارد. در چارک اول، دوم و سوم یک درصد افزایش در شاخص لرنر به ترتیب باعث ۰/۴۸۹۲۴۴، ۰/۳۸۴۴۹۸ و ۰/۱۵۳۴۴۴ درصد کاهش در رشد اقتصادی عراق می‌گردد. ضرایب برآوردی این واقعیت را نشان می‌دهند که در سطوح پایین رشد اقتصادی، بهبود توسعه‌ی مالی اثر بیشتری بر رشد اقتصادی دارد به گونه‌ای که هر چقدر رشد اقتصادی به چارک‌های بالاتر می‌رود، اثر مثبت توسعه‌ی مالی بر رشد اقتصادی کمتر می‌شود. همچنین بر اساس ضرایب به دست آمده برای شاخص لرنر، این ضرایب در سراسر توزیع منفی است و در چارک ۰/۲۵ و ۰/۵۰ نسبتاً بزرگ است، نشان می‌دهد اثر منفی شاخص لرنر در سطوح پایین رشد اقتصادی بیشتر از سطوح بالای آن است. در واقع در سطوح پایین رشد اقتصادی، شاخص‌های لرنر بالا به دلیل رقابت محدود و موانع نظارتی رایج است؛ به عبارت دیگر کاهش رقابت (شاخص لرنر بالاتر) بیانگر ناکارآمدی بیشتر هزینه بانکها است که این وضعیت منجر به افزایش قیمت برای وام‌گیرندگان می‌شود. در نتیجه شرکتها هنگام تأمین مالی مجبور به پرداخت هزینه‌های بیشتر می‌شوند. افزایش مخارج سرمایه‌گذاری منجر به اثرگذاری منفی شاخص لرنر بر رشد اقتصادی می‌شود. همچنین در سطوح بالای رشد اقتصادی، می‌توانند منجر به کاهش نوآوری و افزایش قیمت مصرف‌کننده شوند. این وضعیت بر رشد اقتصادی نیز تأثیر منفی می‌گذارد (فاکما و همکاران، ۲۰۲۳؛ یوان و همکاران، ۲۰۲۲؛ شفیر و سپردیج، ۲۰۲۰؛ فان و همکاران، ۲۰۱۹). بعلاوه، ضرایب شاخص ثبات بانکی (Z-score) در سراسر چندک‌ها مثبت است. بدین صورت که در چارک اول، یعنی در سطوح پایین درآمد سرانه اثر معناداری بر رشد اقتصادی ندارد، در حالی که در چارک دوم و سوم یک واحد افزایش در ثبات بانکی به ترتیب باعث ۰/۰۲۸۱۵ و ۰/۰۰۵۸ درصد افزایش در رشد اقتصادی می‌شود. این نتایج نشان می‌دهند با وجود لحاظ شاخص لرنر هرچه رشد اقتصادی در سطح بالاتری قرار داشته باشد، ثبات بانکی رشد اقتصادی بیشتری را در پی دارد و در نتیجه یک محیط مالی پایدار برای عملکرد اقتصادی مطلوب‌تر است (جایاکومار و همکاران، ۲۰۱۸). نتایج برآوردی مربوط به شاخص توسعه‌ی مالی به ترتیب در چارک‌های اول، دوم و سوم برابر با ۰/۰۱۲۶۱۷،

۰/۰۱۰۴۳۲ و ۰/۰۰۵۱۲۷ می‌باشد که بیانگر این واقعیت است در سطوح میانی درآمد سرانه، توسعه‌ی مالی نسبت به چارک اول و سوم اثر کمتری بر رشد اقتصادی دارد؛ اما اثرگذاری آن زمانی که درآمد سرانه در سطح بالایی قرار دارد نسبت به سطوح پایین بیش از دو برابر است. به طوری کلی بهبود شاخص توسعه‌ی مالی، اثر مثبت و معنادار بر رشد اقتصادی دارد که مطابق با تئوری‌ها می‌باشد. مطالعات بایر و همکاران (۲۰۲۱) و گابریلسون و همکاران (۲۰۲۳) همسو با مطالعه‌ی حاضر است.

جدول ۴- نتایج تخمین اثر شاخص‌های بانکی بر رشد اقتصادی با شاخص تمرکز لرنر

متغیرها	کوانتایل	ضرایب	انحراف معیار	t آماره	ارزش احتمال
LE	۰/۲۵۰	-۰/۴۸۹۲۴۴	۰/۰۷۱۱۹۸	-۶/۸۷۱۶۳۹	۰/۰۰۰
	۰/۵۰۰	-۰/۳۸۴۴۹۸	۰/۰۳۹۴۲۲	-۹/۷۵۳۳۷۷	۰/۰۰۰
	۰/۷۵۰	-۰/۱۵۳۴۴۴	۰/۰۵۳۱۶۶	-۲/۸۸۶۱۳۸	۰/۰۰۴۶
FDI	۰/۲۵۰	۰/۰۱۲۶۱۷	۰/۰۰۱۷۰۱	۷/۴۱۶۷۲۶	۰/۰۰۰
	۰/۵۰۰	۰/۰۱۰۴۳۲	۰/۰۰۰۸۱۴	۱۲/۸۱۷۷۸	۰/۰۰۰
	۰/۷۵۰	۰/۰۰۵۱۲۷	۰/۰۰۱۰۹۱	۴/۶۹۹۴۵۷	۰/۰۰۰
Z-SCORE	۰/۲۵۰	۰/۰۰۱۶۷۲	۰/۰۰۱۰۸۸	۱/۵۳۷۰۷۹	۰/۱۲۶۷
	۰/۵۰۰	۰/۰۰۲۸۱۵	۰/۰۰۰۶۳۹	۴/۴۰۵۰۲۵	۰/۰۰۰
	۰/۷۵۰	۰/۰۰۵۸۰۰	۰/۰۰۰۸۳۰	۶/۹۸۸۳۲۶	۰/۰۰۰
C	۰/۲۵۰	۰/۲۷۱۷۷۴	۰/۰۱۵۵۳۷	۱۷/۴۹۲۴۷	۰/۰۰۰
	۰/۵۰۰	۰/۲۵۲۴۷۱	۰/۰۰۷۷۹۱	۳۲/۴۰۶۳۳	۰/۰۰۰
	۰/۷۵۰	۰/۲۰۴۳۹۹	۰/۰۱۰۲۵۳	۱۹/۹۳۵۰۹	۰/۰۰۰

منبع: یافته‌های پژوهشگران

نمودار ۲- برآورد ضرایب رگرسیون چندکی با وجود شاخص لرنر به همراه فاصله اطمینان ۹۵ درصد

منبع: یافته‌های پژوهشگران

۴-۳-۲- تحلیل نتایج رابطه شاخصهای بانکی و رشد اقتصادی با شاخص CR3 و CR5

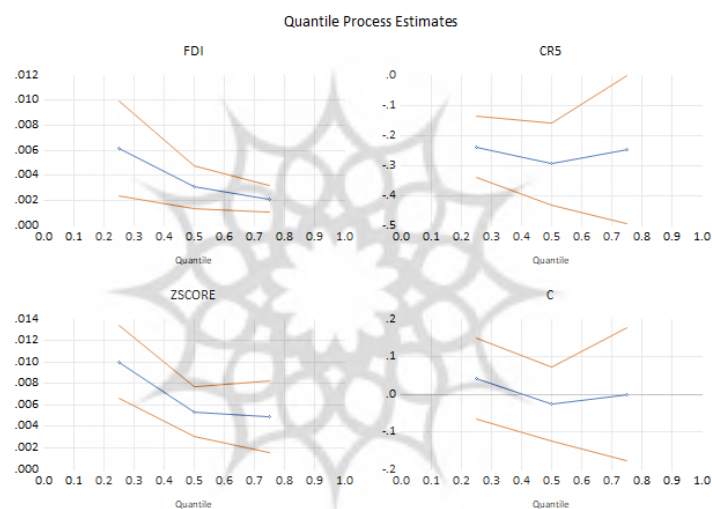
جداول (۵) و (۶) نتایج اثرگذاری ثبات بانکی، توسعه‌ی مالی و شاخص‌های نسبت تمرکز ۳ و ۵ بنگاهی را نشان می‌دهد. بر اساس نتایج تخمین زده در چندک‌های مختلف با هر دو شاخص CR3 و CR5 بین تمرکز بانکی و رشد اقتصادی رابطه منفی و معناداری مشاهده شده است. نتایج تمرکز بانکی هر دو شاخص نشان می‌دهد که هرچه رشد اقتصادی در سطح پایین‌تری باشد، افزایش تمرکز بانکی منجر به کاهش بیشتر رشد اقتصادی می‌شود. به گونه‌ای که در چندک اول (۰/۲۵) یک درصد افزایش در تمرکز بانکی بر اساس شاخص پنج بنگاهی و سه بنگاهی به ترتیب باعث کاهش ۰/۲۹ و ۰/۲۸ در رشد اقتصادی می‌گردد. در حالی که در چارک بالا (۰/۷۵) بر اساس هر دو شاخص، افزایش تمرکز بانکی اثر نسبتاً کمتری نسبت به چارک اول (به ترتیب مقادیر ۰/۲۴۹۱ و ۰/۲۰۶۹) بر رشد اقتصادی عراق دارد. ضرایب به دست آمده از هر دو مدل تفاوت فاحش ندارند. همچنین نتایج هر دو برآورد (جداول (۵) و (۶)) نشان می‌دهد ثبات مالی اثر مثبت و معنادار بر رشد اقتصادی دارد؛ این اثرگذاری مثبت ثبات بانکی در سطوح پایین رشد اقتصادی نسبت به چارک‌های بالای آن بسیار بیشتر است. در چارک اول یک واحد افزایش در ثبات بانکی به ترتیب در هر دو مدل منجر به افزایش ۰/۰۰۲۸۳۸۶۳ و ۰/۰۰۵۳۴۴ درصد در رشد اقتصادی می‌گردند. در چارک میانی (۰/۵۰) افزایش یک واحدی در ثبات بانکی باعث افزایش ۰/۰۰۹۹۷۱ و ۰/۰۰۵۳۸۴ درصد در رشد اقتصادی می‌گردد و در نهایت در چارک سوم (۰/۷۵) یک واحد افزایش در ثبات بانکی به ترتیب ۰/۰۰۴۸۹۵ و ۰/۰۰۲۰۹۴ درصد رشد اقتصادی را در پی دارد. نتایج مرتبط با ثبات بانکی در این دو مدل نسبت به مدل با لحاظ شاخص لرنر در حالت کلی یکسان است، اما در چارک‌ها تفاوت معناداری دارد. به طور کلی ضرایب به دست آمده از این دو مدل در همه‌ی چارک‌ها بزرگتر از ضرایب به دست آمده در مدل لرنر است. در نهایت شاخص توسعه‌ی مالی در همه‌ی چارک‌ها اثر مثبت و معنادار بر رشد اقتصادی عراق دارند؛ اما در مدل با لحاظ شاخص پنج بنگاهی اثر بهبود توسعه‌ی مالی در چارک اول با مقدار ۰/۰۰۶۱۳۳ بیش از دو برابر اثر آن در چارک میانی با مقدار ۰/۰۰۳۰۵۸ و سه برابر در چارک سوم با مقدار ۰/۰۰۲۱۳۹ است؛ اما در مدل با لحاظ شاخص تمرکز سه بنگاهی اثرگذاری بهبود توسعه‌ی مالی بر رشد اقتصادی در سه چارک متفاوت اما بسیار نزدیک به یکدیگر می‌باشد. مطالعات نوسو و آنتن (۲۰۱۹) و گومز-رودریگز (۲۰۲۲)، نتایج مطالعه‌ی حاضر را تأیید می‌کنند.

جدول ۵- نتایج تخمین اثر شاخص‌های بانکی بر رشد اقتصادی با شاخص تمرکز ۵ بنگاهی

متغیرها	کوانتایل	ضرایب	انحراف معیار	t آماره	ارزش احتمال
FDI	۰/۲۵۰	۰/۰۰۶۱۳۳	۰/۰۰۱۹۵۲	۳/۱۴۲۷۹۲	۰/۰۰۲۱
	۰/۵۰۰	۰/۰۰۳۰۵۸	۰/۰۰۰۸۵۷	۳/۵۶۷۶۵۶	۰/۰۰۰۵
	۰/۷۵۰	۰/۰۰۳۱۰۹	۰/۰۰۰۵۳۹	۳/۹۱۱۹۱۳	۰/۰۰۰۱
CR5	۰/۲۵۰	-۰/۲۸۳۶۶۳	۰/۰۵۲۵۹۸	-۴/۵۳۷۴۷۴	۰/۰۰۰۰
	۰/۵۰۰	-۰/۲۹۵۵۳۰	۰/۰۶۹۴۶۱	-۴/۵۴۴۶۱۸	۰/۰۰۰۰
	۰/۷۵۰	-۰/۲۴۹۱۴۴	۰/۱۲۵۶۵۰	-۱/۹۸۲۸۴۷	۰/۰۴۹۵

متغیرها	کوانتایل	ضرایب	انحراف معیار	t آماره	ارزش احتمال
Z-SCORE	۰/۲۵۰	۰/۰۰۹۹۷۱	۰/۰۰۱۷۲۹	۵/۷۶۵۳۲۰	۰/۰۰۰۰
	۰/۵۰۰	۰/۰۰۵۳۸۴	۰/۰۰۱۱۸۲	۴/۵۵۳۷۷۵	۰/۰۰۰۰
	۰/۷۵۰	۰/۰۰۴۸۹۵	۰/۰۰۱۶۹۲	۲/۸۹۳۶۷۰	۰/۰۰۴۵
C	۰/۲۵۰	۰/۰۴۱۷۰۳	۰/۰۵۴۴۰۸	۰/۷۶۶۴۸۴	۰/۴۴۴۸
	۰/۵۰۰	-۰/۰۲۵۹۶۵	۰/۰۴۹۹۴۰	-۰/۵۱۹۹۲۶	۰/۶۰۴۰
	۰/۷۵۰	-۷/۲۹E-۰۵	۰/۰۹۰۰۸۳	-۰/۰۰۰۸۰۹	۰/۹۹۹۴

منبع: یافته‌های پژوهشگران

نمودار ۳- برآورد ضرایب رگرسیون چندکی با وجود شاخص ۵ بنگاهی به همراه فاصله اطمینان ۹۵ درصد

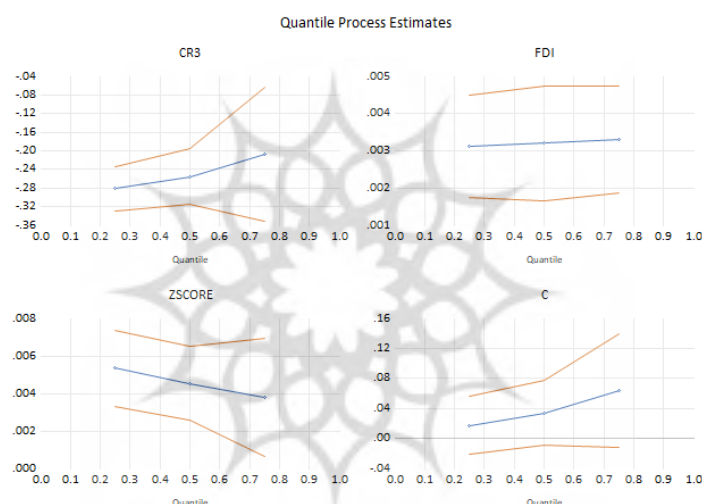
منبع: یافته‌های پژوهشگران

جدول ۶- نتایج تخمین اثر شاخص‌های بانکی بر رشد اقتصادی با شاخص تمرکز ۳ بنگاهی

متغیرها	کوانتایل	ضرایب	انحراف معیار	آماره t	ارزش احتمال
CR3	۰/۲۵۰	-۰/۲۸۱۵۲۲	۰/۰۲۴۴۸۴	-۱۱/۴۹۸۳۴	۰/۰۰۰۰
	۰/۵۰۰	-۰/۲۵۵۵۱۳	۰/۰۳۰۴۴۹	-۸/۳۹۱۴۳۷	۰/۰۰۰۰
	۰/۷۵۰	-۰/۲۰۶۹۷۰	۰/۰۷۳۶۷۱	-۲/۸۰۹۳۸۸	۰/۰۰۵۷
FDI	۰/۲۵۰	۰/۰۰۳۱۲۰	۰/۰۰۰۷۰۴	۴/۴۳۵۴۴۷	۰/۰۰۰۰
	۰/۵۰۰	۰/۰۰۳۲۰۶	۰/۰۰۰۷۸۹	۴/۰۶۲۷۰۵	۰/۰۰۰۱

متغیرها	کوانتایل	ضرایب	انحراف معیار	آماره t	ارزش احتمال
ZSCORE	۰/۷۵۰	۰/۰۰۳۳۰۸	۰/۰۰۰۷۲۷	۴/۵۴۸۹۴۵	۰/۰۰۰۰
	۰/۲۵۰	۰/۰۰۵۳۴۴	۰/۰۰۱۰۲۹	۵/۱۹۵۲۶۸	۰/۰۰۰۰
	۰/۵۰۰	۰/۰۰۴۵۲۰	۰/۰۰۱۰۰۷	۴/۴۸۷۷۰۳	۰/۰۰۰۰
	۰/۷۵۰	۰/۰۰۳۷۹۷	۰/۰۰۱۶۱۰	۲/۳۵۹۰۱۵	۰/۰۱۹۸
C	۰/۲۵۰	۰/۰۱۷۳۲۴	۰/۰۱۹۸۹۷	۰/۸۷۰۷۰۴	۰/۳۸۵۵
	۰/۵۰۰	۰/۰۳۳۶۲۴	۰/۰۲۲۰۴۸	۱/۵۲۴۹۸۶	۰/۱۲۹۷
	۰/۷۵۰	۰/۰۶۳۶۱۸	۰/۰۳۸۸۳۳	۱/۶۳۸۲۶۴	۰/۱۰۳۸

منبع: یافته‌های پژوهشگران

نمودار ۴- برآورد ضرایب رگرسیون چندکی با وجود شاخص ۳ بنگاهی به همراه فاصله اطمینان ۹۵ درصد
منبع: یافته‌های پژوهشگران

۳-۳-۴- تحلیل نتایج رابطه شاخص‌های بانکی و رشد اقتصادی با شاخص هرفیندال-هرشمن

نتایج برآوردی تمرکز بانکی اندازه‌گیری شده توسط HHI در جدول (۷) نشان می‌دهد که افزایش تمرکز بانکی برای رشد اقتصادی در کشور عراق، مضر است. برآوردهای انجام شده بر رشد اقتصادی در کشور عراق با شاخص هرفیندال-هرشمن تأییدکننده‌ی نتایج به دست آمده توسط سایر شاخص‌های تمرکز بانکی است با این تفاوت که مقادیر برآوردی و معناداری ضرایب متفاوت است. به عنوان مثال، زمانی که HHI به عنوان شاخص تمرکز بانکی در نظر گرفته می‌شود، پایداری بانک‌ها (شاخص Z-score) و توسعه‌ی سیستم مالی (FDI) به ترتیب در سطوح بالای رشد اقتصادی (چندک ۰/۷۵) و سطوح میانی (۰/۲۵) اثر معناداری بر رشد ندارد. به طور کلی نتایج اثرگذاری

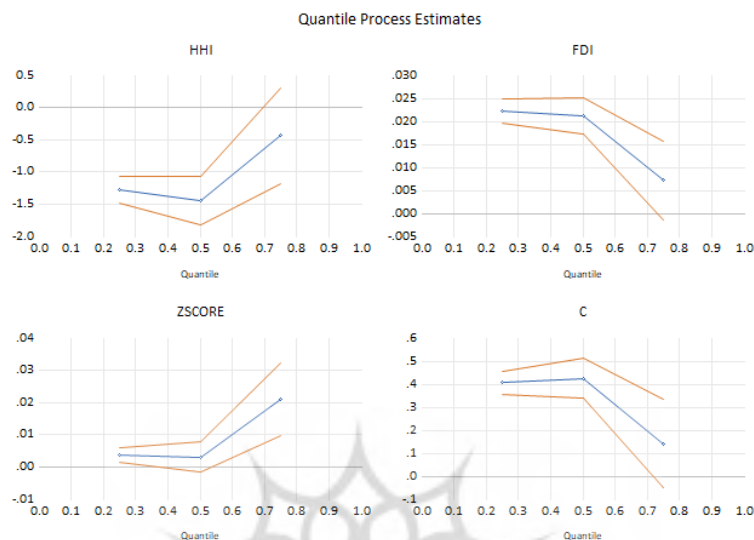
شاخص HHI بر رشد اقتصادی عراق نشان می‌دهد زمانی که رشد اقتصادی در سطوح بالا قرار دارد (۰/۷۵)، تمرکز بانکی اثر معناداری بر رشد اقتصادی ندارد؛ اما اثر منفی تمرکز بانکی در چارک میانی (۰/۵۰) نسبت به چارک پایین (۰/۲۵) بسیار بیشتر است. تمرکز بانکی بالا (HHI) از طریق افزایش ریسک‌پذیری بانک‌ها، منجر به ایجاد بحران مالی و در نتیجه کاهش رشد اقتصادی می‌شود. نتایج برآوردی در این مطالعه با استفاده‌ی کلیه‌ی شاخص-های تمرکز بانکی نشان می‌دهد که در سیستم بانکداری عراق فرضیه پیشرو در عرضه (SLHA) تأیید می‌شود؛ یعنی افزایش رقابت بانکی (کاهش تمرکز بانکی) منجر به افزایش رشد اقتصادی می‌گردد.

نتایج به دست آمده نشان می‌دهد توسعه‌ی مالی در سراسر چارک‌ها اثر مثبت بر رشد اقتصادی دارد، اما در چارک سوم این اثر معنادار نمی‌باشد. در چارک اول (۰/۲۵) و چارک میانی (۰/۵۰)، یک واحد بهبود توسعه‌ی مالی به ترتیب منجر به افزایش ۰/۰۲۲ و ۰/۰۲۱۱ درصد در رشد اقتصادی می‌گردد. همچنین شاخص ثبات بانکی در سراسر چندک اثر مثبت بر رشد اقتصادی دارد اما این اثرگذاری در چارک میانی معنادار نمی‌باشد. به ترتیب یک واحد افزایش در ثبات بانکی در چارک اول و چارک سوم به ترتیب منجر به افزایش ۰/۰۳۷ و ۰/۰۲۰۹۴ درصد در رشد اقتصادی می‌گردد. نتایج این بخش از مطالعه، با مطالعات باقری و همکاران (۱۴۰۱) و جایاکومار و همکاران (۲۰۱۸) همسو است.

جدول ۷- نتایج تخمین اثر شاخص‌های بانکی بر رشد اقتصادی با شاخص تمرکز هرفیندال-هرشمن

متغیرها	کوانتایل	ضرایب	انحراف معیار	آماره t	ارزش احتمال
HHI	۰/۲۵۰	-۱/۲۷۶۴۳۶	۰/۱۰۳۸۰۴	-۱۲/۲۹۶۶۴	۰/۰۰۰
	۰/۵۰۰	-۱/۴۴۶۳۸۳	۰/۱۸۹۷۲۷	-۷/۶۲۳۴۸۸	۰/۰۰۰
	۰/۷۵۰	-۰/۴۳۵۴۶۶	۰/۳۷۶۲۸۳	-۱/۱۵۷۲۸۴	۰/۲۴۹۳
FDI	۰/۲۵۰	۰/۰۲۲۲۴۰	۰/۰۰۱۳۷۷	۱۶/۱۵۲۰۳	۰/۰۰۰
	۰/۵۰۰	۰/۰۲۱۱۰۸	۰/۰۰۲۰۱۳	۱۰/۴۸۵۵۶	۰/۰۰۰
	۰/۷۵۰	۰/۰۰۷۱۷۷	۰/۰۰۴۳۵۴	۱/۶۴۸۳۶۲	۰/۱۰۱۷
ZSCORE	۰/۲۵۰	۰/۰۰۳۷۲۳	۰/۰۰۱۲۲۶	۳/۰۳۶۲۲۹	۰/۰۰۲۹
	۰/۵۰۰	۰/۰۰۳۱۳۷	۰/۰۰۲۳۷۱	۱/۳۲۳۰۹۷	۰/۱۸۸۲
	۰/۷۵۰	۰/۰۰۲۰۹۴۲	۰/۰۰۵۷۱۶	۳/۶۶۴۰۰۰	۰/۰۰۰۴
C	۰/۲۵۰	۰/۴۰۵۹۵۸	۰/۰۲۵۱۹۶	۱۶/۱۱۱۶۸	۰/۰۰۰
	۰/۵۰۰	۰/۴۲۶۰۸۳	۰/۰۴۴۸۲۲	۹/۵۰۶۰۳۰	۰/۰۰۰
	۰/۷۵۰	۰/۱۴۰۵۵۲	۰/۰۹۸۳۲۳	۱/۴۲۹۴۹۳	۰/۱۵۵۳

منبع: یافته‌های پژوهشگران

نمودار ۵- بر آورد ضرایب رگرسیون چندکی با وجود شاخص هر فیندال-هر شمن به همراه فاصله اطمینان ۹۵ درصد
منبع: یافته‌های پژوهشگران

۵- نتیجه‌گیری و پیشنهادها

بخش بانکی نقش مهمی در اقتصاد هر کشور ایفا می‌کند و در عراق نیز بخش بانکی از این قاعده مستثنی نیست. با این حال، عوامل بسیاری وجود دارد که بر عملکرد بخش بانکی و تأثیر آن بر اقتصاد ملی تأثیر می‌گذارد. هدف این مقاله بررسی تقارن و عدم تقارن تأثیر شاخص‌های بانکی بر رشد اقتصادی عراق با استفاده از رویکرد رگرسیون چندکی است. ما از رویکرد رگرسیون چندکی برای بررسی تقارن و عدم تقارن شاخص‌های بانکی بر رشد اقتصادی عراق در طی دوره‌ی ۲۰۲۰:۱۲-۲۰۱۰:۰۱ استفاده شده است. تکنیک رگرسیون چندکی، نوعی تحلیل رگرسیونی است که برای تجزیه و تحلیل رابطه بین دو یا چند متغیر استفاده می‌شود. در این تحقیق شاخص‌های تمرکز بانکی لرنر، CR3، CR5، HHI، شاخص ثبات بانکی Z-Score و توسعه‌ی مالی محاسبه شده است. با تخمین مدل رگرسیون چارک (QRM) بررسی شد که چگونه این شش شاخص بر رشد اقتصادی در عراق تأثیر می‌گذارند. نتایج حاکی از آن است که هر چهار شاخص تمرکز بانکی، تأثیر منفی قابل توجهی بر رشد اقتصادی در عراق دارند که بیانگر آن است که افزایش تمرکز بانکی منجر به کاهش رشد اقتصادی می‌شود؛ اما در چارک‌های متفاوت اثرگذاری شاخص‌ها بر رشد اقتصادی نامتقارن است. در بین شاخص‌های برآورد شده تمرکز بانکی بر رشد اقتصادی، شاخص هر فیندال-هر شمن بیشترین جزئیات را نشان می‌دهد. همچنین، تحلیل ما نشان داد که تمرکز

تأثیر بیشتری بر رشد اقتصادی در چارک‌های پایین و میانی نسبت به چارک بالا دارد. این نشان می‌دهد که افزایش شاخص‌های بانکی تمرکز تأثیر منفی بیشتری بر رشد اقتصادی در سطوح پایین‌تر رشد اقتصادی دارند. همچنین نتایج نشان داد که شاخص ثبات بانکی (Z-score) بر رشد کلی اقتصادی اثر مثبت داشته، اما این اثر در بین چارک‌ها همگن نیست و اثر ثبات بانکی نسبت به تمرکز بانکی بسیار کمتر است. یافته‌های مذکور پیامدهای قابل توجهی برای سیاست‌گذاران و پژوهشگران در بخش بانکداری عراق دارد. با توجه به نتایج حاصل از این پژوهش پیشنهاد می‌شود که:

- (۱) تنظیم و نظارت بر تمرکز بانکی: افزایش تمرکز بانکی منجر به کاهش رشد اقتصادی می‌شود؛ بنابراین، سیاست‌گذاران باید اقداماتی را برای کنترل و کاهش تمرکز بانکی اتخاذ کنند تا این اثر منفی بر رشد اقتصادی کاهش یابد.
- (۲) توسعه بانکداری در مناطق پایین‌تر: طبق نتایج مقاله، افزایش شاخص‌های تمرکز بانکی تأثیر منفی بیشتری بر رشد اقتصادی در سطوح پایین‌تر رشد اقتصادی دارند؛ بنابراین، توسعه بانکداری و ارائه خدمات بانکی در مناطق کمتر توسعه یافته عراق می‌تواند بهبود رشد اقتصادی را تسریع کند.
- (۳) تقویت ثبات بانکی: شاخص ثبات بانکی (Z-score) بر رشد کلی اقتصادی اثر مثبت داشته و اثر ثبات بانکی نسبت به تمرکز بانکی بسیار کمتر است؛ بنابراین، سیاست‌گذاران باید برنامه‌هایی را برای تقویت ثبات بانکی و کاهش ریسک‌های مالی در بانک‌ها اجرا کنند.
- (۴) تحقیقات بیشتر در زمینه تأثیرات بانکی: بررسی تقارن و عدم تقارن تأثیر شاخص‌های بانکی بر رشد اقتصادی عراق نشان می‌دهد که تحقیقات بیشتر در این زمینه می‌تواند به سیاست‌گذاران کمک کند تا تصمیمات بهتری برای توسعه بانکی و اقتصادی کشور بگیرند.

فهرست منابع

- ابوترابی، محمدعلی؛ حاج امینی، مهدی؛ توحیدی، سحر. (۱۴۰۰). تأثیر ساختار مالی و بانکی بر رشد بخش واقعی اقتصاد در ایران. *پژوهشهای اقتصادی ایران*، ۲۶(۸۷)، ۱۶۵-۱۹۴.
- باقری، سید فاطمه؛ نظریان، رافیک؛ هادی نژاد، منیژه؛ دامن کشیده، مرجان. (۱۴۰۱). تأثیر شاخص‌های کلان بانکی، مالی، اقتصادی و بحران‌های اقتصادی بر ادوار تجاری ایران و کشورهای منتخب در حال توسعه اسلامی و توسعه یافته. *اقتصاد مالی*، ۱۶(۵۹)، ۳۲۳-۳۰۳.
- بیدگلی، محمد؛ اسماعیل زاده مقری، علی؛ تقوی، محمد مهدی؛ دامن کشیده، مرجان. (۱۴۰۰). آزمون تجربی تأثیر ریسک فضای کسب و کار بر رابطه بین ریسک نقدینگی و عملکرد مالی در صنعت بانکداری ایران. *دانش سرمایه‌گذاری*، ۱۰(۴۰)، ۴۵۰-۴۲۵.
- درویشی، مرتضی؛ نظری، رضا؛ بنی مهد، بهمن؛ مرادزاده فرد، مهدی. (۱۴۰۱). ارائه چارچوبی برای گزارشگری مالی بانک‌ها در ایران با رویکرد بانکداری اسلامی. *اقتصاد مالی*، ۱۶(۶۱)، ۲۷۲-۲۵۱.

- شهبازی، کیومرث؛ حسن زاده، خدیجه. (۱۳۹۵). نقش توسعه مالی در تأثیر تمرکز و ثبات بانکی بر ارزش افزوده بخش صنعت. پژوهش‌ها و سیاست‌های اقتصادی، ۲۴(۷۹)، ۱۸۹-۲۱۴.
- فلیحی، نعمت؛ بخارایی، ریحانه. (۱۳۹۶). بررسی اثر عمق مالی بر رشد اقتصادی در ایران. اقتصاد مالی، ۱۱(۳۸)، ۶۳-۸۰.
- میرزایی، حسین، رضایی، مهرداد، صلاحی، جواد، افشاری راد، مجید. (۱۴۰۱). ارزیابی تأثیر دوره مصونیت از ورشکستگی غیر ممکن بانکها بر میزان سپرده‌ها در بانکهای خصوصی و دولتی ایران (رهیافت داده‌های تابلویی پویا). اقتصاد مالی، ۱۶(۶۰)، ۲۸۱-۳۰۴.
- نیکخو، حافظ، رحمانی، تیمور، خلیلی، فرزانه. (۱۴۰۱). ناطمینانی اقتصادکلان و تصمیمات سرمایه‌گذاری بانکها. اقتصاد مالی، ۱۶(۵۸)، ۱-۲۲.
- Abuamsha, M. K. (2021). The role of the banking sector in financing the real estate and contracting sector in the Palestinian territories. *International Journal of Housing Markets and Analysis*, 15(2), 357-374.
- Agoraki, M. E. K., Aslanidis, N., & Kouretas, G. P. (2022). US banks' lending, financial stability, and text-based sentiment analysis. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 197, 73-90.
- Ahmoudabadi, M. Z., & Emrouznejad, A. (2019). Comprehensive performance evaluation of banking branches: A three-stage slacks-based measure (SBM) data envelopment analysis. *International Review of Economics & Finance*, 64, 359-376.
- Akinrolabu, D. R., & Haruna, M. A. (2021). Organization of Petroleum Exporting Countries (OPEC) at: Challenges, Achievements and Prospects Towards Global Economic and Investment Development. *Achievers Journal of Scientific Research*, 3(2), 182-196.
- Albaity, M., Mallek, R. S., & Noman, A. H. M. (2019). Competition and bank stability in the MENA region: The moderating effect of Islamic versus conventional banks. *Emerging Markets Review*, 38, 310-325.
- Ali, K., Hongbing, H., Liew, C. Y., & Jianguo, D. (2023). Governance perspective and the effect of economic policy uncertainty on financial stability: evidence from developed and developing economies. *Economic Change and Restructuring*, 1-32.
- Allen, F., Gu, X., & Jagtiani, J. (2022). Fintech, cryptocurrencies, and CBDC: Financial structural transformation in China. *Journal of International Money and Finance*, 124, 102625.
- Alshubiri, F., Jamil, S. A., & Fekir, S. (2023). Corruption Control, Government Effectiveness and Banking Stability: Does Corruption Grease or Sand the Wheels?. *Journal of the Knowledge Economy*, 1-26.
- Al-Yousif, Y. K. (2002). Financial development and economic growth: Another look at the evidence from developing countries. *Review of Financial Economics*, 11(2), 131-150.
- Anani, M., & Owusu, F. (2023). Regulatory capital and bank risk-resilience amid the Covid-19 pandemic: How are the Basel reforms faring?. *Finance Research Letters*, 52, 103591.
- Bai, Y., Dang, T. V., He, Q., & Lu, L. (2022). Does lending relationship help or alleviate the transmission of liquidity shocks? Evidence from a liquidity crunch in China. *Journal of Financial Stability*, 58, 100889.
- Barjaktarović, L., Filipović, S., & Dimić, M. (2013). Concentration level of the banking industry in CEE countries. *Industrija*, 41(3), 39-54.
- Barra, C., & Zotti, R. (2022). Financial stability and local economic development: the experience of Italian labour market areas. *Empirical Economics*, 62(4), 1951-1979.

- Bataille, M., Bodnar, O., Steinmetz, A., & Thorwarth, S. (2019). Screening instruments for monitoring market power—The Return on Withholding Capacity Index (RWC). *Energy Economics*, 81, 227-237.
- Bayar, Y., Borozan, D., & Gavriltea, M. D. (2021). Banking sector stability and economic growth in post transition European Union countries. *International Journal of Finance & Economics*, 26(1), 949-961.
- Capeleti, P., Garcia, M., & Sanches, F. M. (2022). Countercyclical credit policies and banking concentration: Evidence from Brazil. *Journal of Banking & Finance*, 143, 106589.
- Chen, W., Lu, H., Liu, X., & Li, D. (2020). Financial depth or breadth: What really matters for fighting air pollution in China?. *Chinese Journal of Population, Resources and Environment*, 18(4), 331-341.
- Civelli, C. B., & Garcia-Hiernaux, A. (2023). An indicator of monetary bias for emerging and partially dollarized economies: The case of Uruguay. *International Review of Economics & Finance*.
- Coccorese, P. (2004). Banking competition and macroeconomic conditions: A disaggregated analysis international financial markets. *Institutions and Money*, 14(3), 203-219.
- Coccorese, P. (2008). An investigation on the causal relationships between banking concentration and economic growth. *International Review of Financial Analysis*, 17(3), 557-570.
- Craigwell, R., Downes, D., & Howard, M. (2001). The finance-growth nexus: A multivariate VAR analysis of a small open economy. *Savings and Development*, 25(2), 209-223.
- Creel, J., Hubert, P., & Labondance, F. (2014). Financial stability and economic performance. *Economic Modelling*, 48(C), 25-40.
- Domeher, D., Konadu-Yiadom, E., & Aawaar, G. (2022). Financial innovations and economic growth: Does financial inclusion play a mediating role?. *Cogent Business & Management*, 9(1), 2049670.
- Doytch, N., Elheddad, M., & Hammoudeh, S. (2023). The financial Kuznets curve of energy consumption: Global evidence. *Energy Policy*, 177, 113498.
- Duramany-Lakkoh, E. K., Jalloh, M. S., & Jalloh, A. (2022). An Empirical Examination of the Impact of Banks on Economic Growth in Sierra Leone (2001-2017). *Journal of Financial Risk Management*, 11(2), 258-276.
- Faza, M., & Badwan, N. (2023). The Risk of Capital Flight on Economic Growth and National Solvency: An Empirical Evidence from Palestine. *Asian Journal of Economics, Business and Accounting*, 23(7), 28-48.
- Fejza-Ademi, V., Avdullahi, A., Tmava, Q., & Durguti, E. (2022). Analysis of the banking sector competition in Kosovo. *Studia Universitatis Vasile Goldiş Arad, Seria Ştiinţe Economice*, 32(2), 84-101.
- Fernández, A. I., González, F., & Suárez, N. (2016). Banking stability, competition, and economic volatility. *Journal of Financial Stability*, 22, 101-120.
- Fukuyama, H., Matousek, R., & Tzeremes, N. G. (2023). Estimating the degree of firms' input market power via data envelopment analysis: Evidence from the global biotechnology and pharmaceutical industry. *European Journal of Operational Research*, 305(2), 946-960.
- Gabrielsson, J., & Gustavsson, E. (2023). Bank Stability and Economic Growth: Panel Evidence from the Covid-19 Pandemic.
- Gaffeo, E., & Mazzocchi, R. (2014). Competition in the banking sector and economic growth: panel-based international evidence. Available at SSRN 2416379.
- Gao, X., Gui, R., Guo, H., Wang, Z., & Liu, Q. (2019). Creatinine-induced specific signal responses and enzymeless ratiometric electrochemical detection based on copper nanoparticles electrodeposited on reduced graphene oxide-based hybrids. *Sensors and Actuators B: Chemical*, 285, 201-208.

- Gavrilidis, A. A., Nita, A., & Rozyłowicz, L. (2022). Past local industrial disasters and involvement of NGOs stimulate public participation in transboundary Environmental Impact Assessment. *Journal of Environmental Management*, 324, 116271.
- Geng, D., Xu, Y. X., & Wang, Q. (2023). Hybrid deposition of Cr–O/Al–O hard coatings combining cathodic arc evaporation and high power impulse magnetron sputtering. *Surface and Coatings Technology*, 129235.
- Georgiadis, G., & Zhu, F. (2021). Foreign-currency exposures and the financial channel of exchange rates: Eroding monetary policy autonomy in small open economies? *Journal of International Money and Finance*, 110, 102265.
- Ghasemi, A., & Abdolshah, F. (2014). The Survey of the Causal Relationship between Banking Concentration and Economic Growth. *Iranian Economic Review*, 18(3), 87-101.
- Gómez Rodríguez, T., Ríos Bolívar, H., & Zambrano Reyes, A. (2022). Long-term relation between bank competition and economic growth: An international approach by income level. *Contaduría y administración*, 67(3).
- Gržeta, I., Žiković, S., & Tomas Žiković, I. (2023). Size matters: analyzing bank profitability and efficiency under the Basel III framework. *Financial Innovation*, 9(1), 1-28.
- Hafeez, B., Li, X., Kabir, M. H., & Tripe, D. (2022). Measuring bank risk: Forward-looking z-score. *International Review of Financial Analysis*, 80, 102039.
- Hameed, S., Quamar, M. M., & Kumaraswamy, P. R. (2022). Qatar. In *Persian Gulf 2021-22: India's Relations with the Region* (pp. 299-341). Singapore: Springer Nature Singapore.
- Hansen, L. P. (2022). Central banking challenges posed by uncertain climate change and natural disasters. *Journal of Monetary Economics*, 125, 1-15.
- Hasanov, F. J., Aliyev, R., Taskin, D., & Suleymanov, E. (2023). Oil rents and non-oil economic growth in CIS oil exporters. The role of financial development. *Resources Policy*, 82, 103523.
- Hoang, K., Tran, S., & Nguyen, L. (2022). Credit information sharing, nonperforming loans and economic growth: A cross-country analysis. *Cogent Economics & Finance*, 10(1), 2045720.
- Huynh, T. L. D., Nasir, M. A., Nguyen, S. P., & Duong, D. (2020). An assessment of contagion risks in the banking system using non-parametric and Copula approaches. *Economic Analysis and Policy*, 65, 105-116.
- Ijaz, S., Hassan, A., Tarazi, A., & Fraz, A. (2020). Linking bank competition, financial stability, and economic growth. *Journal of Business Economics and Management*, 21(1), 200-221.
- Ijaz, S., Hassan, A., Tarazi, A., & Fraz, A. (2020). Linking bank competition, financial stability, and economic growth. *Journal of Business Economics and Management*, 21(1), 200-221.
- Issa, S., Girardone, C., & Snaith, S. (2020). Banking competition, convergence and growth across macro-regions of MENA. *The Quarterly Review of Economics and Finance*
- Jabeen, G., Ahmad, M., & Zhang, Q. (2023). Combined role of economic openness, financial deepening, biological capacity, and human capital in achieving ecological sustainability. *Ecological Informatics*, 73, 101932.
- Jayakumar, M., Pradhan, R. P., Dash, S., Maradana, R. P., & Gaurav, K. (2018). Banking competition, banking stability, and economic growth: Are feedback effects at work?. *Journal of Economics and Business*, 96, 15-41.
- Jiang, L., & Wu, T. (2023). Banking Market Structure and Industrial Structure: A Transnational Empirical Study. *Finance Research Letters*, 103785.
- Kazemi Najaf Abadi, M., Maseeh, A. N., Alsharkas, Z., & Hassan, S. M. (2023). Iraq Economic Monitor: Reemerging Pressures-Iraq's Recovery at Risk.
- Khan, H. H. (2022). Bank competition, financial development and macroeconomic stability: Empirical evidence from emerging economies. *Economic Systems*, 46(4), 101022.
- Lee, C. C., Lou, R., & Wang, F. (2023). Digital financial inclusion and poverty alleviation: Evidence from the sustainable development of China. *Economic Analysis and Policy*, 77, 418-434.

- Leroy, A. (2016). Banking competition, financial dependence and productivity growth in Europe. *International Economics*.
- Levine, R. (2005). Finance and growth: theory and evidence. In P. Aghion, & S. Durlauf (Eds.), *Handbook of economic growth*. Amsterdam: Elsevier Scienc.
- Liang, H. Y., & Reichert, A. K. (2012). Policy-Related Factors on the Relationship between Financial Sector Development and Economic Growth: Evidence from Advanced Countries. *The Journal of Business and Economic Studies*, 18(1), 116.
- Liu, G., & Mirzaei, A. (2013). Industrial Growth: Does Bank Competition, Concentration and Stability Constraint Matter? Evidence from developed and emerging economies. *Economics and Finance Working Paper Series*. Working Paper, 13-23.
- Liu, G., Mirzaei, A., & Vadoros, S. (2014). The impact of bank competition and concentration on industrial growth. *Economics Letters*, 124(1), 60-63.M
- Mahmood, N. S., & Ahmed, E. M. (2023). Mediating effect of risk management practices in Iraqi private banks financial performance. *Journal of Financial Services Marketing*, 28(2), 358-377.
- Maslak, G. D., & Senel, G. (2023). Bank consolidation and systemic risk: M&A during the 2008 financial crisis. *Journal of Financial Services Research*, 63(2), 201-220.
- Mateev, M., Moudud-Ul-Huq, S., Sahyouni, A., & Tariq, M. U. (2022). Capital regulation, competition and risk-taking: Policy implications for banking sector stability in the MENA region. *Research in International Business and Finance*, 60, 101579.
- Meier, S., Gonzalez, M. R., & Kunze, F. (2021). The global financial crisis, the EMU sovereign debt crisis and international financial regulation: lessons from a systematic literature review. *International Review of Law and Economics*, 65, 105945.
- Moufty, S., Clark, E., & Al-Najjar, B. (2021). The different dimensions of sustainability and bank performance: Evidence from the EU and the USA. *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation*, 43, 100381.
- Muhamad, G. M. (2022). Private Sector Development Analysis in Post-Conflict Kurdistan Region of Iraq. *UKH Journal of Social Sciences*, 6(2), 19-32.
- Ngare, E., Nyamongo, M. M., & Misati, R. N. (2014). Stock market development and economic growth in Africa. *Journal of Economics and Business*, 74(1), 24-39.
- Nguyen, L. T. M., Le, D., Vu, K. T., & Tran, T. K. (2023). The role of capital structure management in maintaining the financial stability of hotel firms during the pandemic—A global investigation. *International Journal of Hospitality Management*, 109, 103366.
- Phan, D. H. B., Iyke, B. N., Sharma, S. S., & Affandi, Y. (2021). Economic policy uncertainty and financial stability—Is there a relation?. *Economic Modelling*, 94, 1018-1029.
- Phan, H. T., Anwar, S., Alexander, W. R. J., & Phan, H. T. M. (2019). Competition, efficiency and stability: An empirical study of East Asian commercial banks. *The North American Journal of Economics and Finance*, 50, 100990.
- Pordel, P., & Esfandiari, M. (2022). The Effect of Economic Policy Uncertainty on Oil Prices (Case Study: OPEC Countries). *Quarterly Journal of Quantitative Economics*.
- Pradhan, R. P., Arvin, M. B., Nair, M., & Bennett, S. E. (2020). Unveiling the causal relationships among banking competition, stock and insurance market development, and economic growth in Europe. *Structural Change and Economic Dynamics*, 55, 74-87.
- Puatwoe, J. T., & Piabuo, S. M. (2017). Financial sector development and economic growth: evidence from Cameroon. *Financial Innovation*, 3(1), 25.
- Ramzan, M., Abbasi, K. R., Salman, A., Dagar, V., Alvarado, R., & Kagzi, M. (2023). Towards the dream of go green: An empirical importance of green innovation and financial depth for

- environmental neutrality in world's top 10 greenest economies. *Technological Forecasting and Social Change*, 189, 122370.
- Salari, T. E., Meidani, A. A. N., Koshalshahi, Z. S., & Ayask, A. A. A. (2022). The threshold effect of HDI on the relationship between financial development and oil revenues. *Resources Policy*, 76, 102537.
- Shaffer, S., & Spierdijk, L. (2020). Measuring multi-product banks' market power using the Lerner index. *Journal of banking & finance*, 117, 105859.
- Sheng, X., Gupta, R., & Çepni, O. (2022). The effects of climate risks on economic activity in a panel of US states: The role of uncertainty. *Economics Letters*, 213, 110374.
- Siddik, M. N. A. (2023). Does macroeconomic stability promote economic growth? Some econometric evidence from SAARC countries. *Asian Journal of Economics and Banking*.
- Sivashankar, M., & Selvam, C. (2022). Experimental investigation on the thermal performance of low-concentrated photovoltaic module using various pin-fin configurations of heat sink with phase change materials. *Journal of Energy Storage*, 55, 105575.
- Soedarmono, W. (2010). Bank competition, institution and economic development: Evidence from Asia during 1999-2007.
- Wolde-Rufael, Y. (2009). Re-examining the financial development and economic growth nexus in Kenya. *Economic Modelling*, 26(6), 1140-1146.
- Yang, L., & Ni, M. (2022). Is financial development beneficial to improve the efficiency of green development? Evidence from the "Belt and Road" countries. *Energy Economics*, 105, 105734.
- Yang, L., van Wijnbergen, S., Qi, X., & Yi, Y. (2019). Chinese shadow banking, financial regulation and effectiveness of monetary policy. *Pacific-Basin Finance Journal*, 57, 101169.
- Yang, Y., & Jiang, Y. (2023). Does suppliers' slack influence the relationship between buyers' environmental orientation and green innovation? *Journal of Business Research*, 157, 113569.
- Yitayaw, M. K., Mogess, Y. K., Feyisa, H. L., Mamo, W. B., & Abdulahi, S. M. (2023). Determinants of bank stability in Ethiopia: A two-step system GMM estimation. *Cogent Economics & Finance*, 11(1), 2161771.
- Yuan, T. T., Gu, X. A., Yuan, Y. M., Lu, J. J., & Ni, B. P. (2022). Research on the impact of bank competition on stability—Empirical evidence from 4631 banks in US. *Heliyon*, 8(4), e09273.
- Zhang, W., & Chiu, Y. B. (2023). Country risks, government subsidies, and Chinese renewable energy firm performance: New evidence from a quantile regression. *Energy Economics*, 106540.

ضمائم

جدول ۷- شاخص ثبات بانکی

Z-SCORE	دوره	Z-SCORE	دوره	Z-SCORE	دوره
۰/۰۴۰۳۳۱	۲۰۱۷: ۰۵	۰/۲۰۸۹۴	۲۰۱۳: ۰۹	۰/۴۲۰۵۴۶	۲۰۱۰: ۰۱
۰/۰۳۱۹۹۷	۲۰۱۷: ۰۶	۰/۲۰۳۷۱۸	۲۰۱۳: ۱۰	۰/۴۳۱۰۵۴	۲۰۱۰: ۰۲
۰/۰۲۴۳۰۷	۲۰۱۷: ۰۷	۰/۱۹۹۴۷۴	۲۰۱۳: ۱۱	۰/۴۴۱۵۱	۲۰۱۰: ۰۳
۰/۰۱۷۳۸۱	۲۰۱۷: ۰۸	۰/۱۹۶۱۲۲	۲۰۱۳: ۱۲	۰/۴۵۱۸۶۲	۲۰۱۰: ۰۴
۰/۰۱۱۳۴	۲۰۱۷: ۰۹	۰/۱۹۳۵۷۹	۲۰۱۴: ۰۱	۰/۴۶۲۰۵۸	۲۰۱۰: ۰۵
۰/۰۰۶۳۰۵	۲۰۱۷: ۱۰	۰/۱۹۱۷۵۱	۲۰۱۴: ۰۲	۰/۴۷۲۰۴۵	۲۰۱۰: ۰۶
۰/۰۰۲۳۹۶	۲۰۱۷: ۱۱	۰/۱۹۰۵۱۳	۲۰۱۴: ۰۳	۰/۴۸۱۷۷۲	۲۰۱۰: ۰۷
۰/۰۰۰۲۹۹	۲۰۱۷: ۱۲	۰/۱۸۹۷۳۱	۲۰۱۴: ۰۴	۰/۴۹۱۱۸۷	۲۰۱۰: ۰۸

Z-SCORE	دوره	Z-SCORE	دوره	Z-SCORE	دوره
٠/٠٠١٨٢٧	٢٠١٨: ٠١	٠/١٨٩٢٧٣	٢٠١٤: ٠٥	٠/٥٠٠٢٣٧	٢٠١٠: ٠٩
٠/٠٠٢٢٧٢	٢٠١٨: ٠٢	٠/١٨٩٠٠٤	٢٠١٤: ٠٦	٠/٥٠٨٨٧١	٢٠١٠: ١٠
٠/٠٠١٧١٤	٢٠١٨: ٠٣	٠/١٨٨٧٩١	٢٠١٤: ٠٧	٠/٥١٧٠٣٦	٢٠١٠: ١١
٠/٠٠٢٣٥	٢٠١٨: ٠٤	٠/١٨٨٥٠٢	٢٠١٤: ٠٨	٠/٥٢٤٦٨	٢٠١٠: ١٢
٠/٠٠٢٠٨٤	٢٠١٨: ٠٥	٠/١٨٨٠٠١	٢٠١٤: ٠٩	٠/٥٣١٧٥٢	٢٠١١: ٠١
٠/٠٠٥١٦	٢٠١٨: ٠٦	٠/١٨٧١٥٦	٢٠١٤: ١٠	٠/٥٣٨١٨١	٢٠١١: ٠٢
٠/٠٠٨٩١٣	٢٠١٨: ٠٧	٠/١٨٥٨٣٤	٢٠١٤: ١١	٠/٥٤٣٨٢٦	٢٠١١: ٠٣
٠/٠١٣٢٦	٢٠١٨: ٠٨	٠/١٨٣٩	٢٠١٤: ١٢	٠/٥٤٨٥٢٩	٢٠١١: ٠٤
٠/٠١٨١٢	٢٠١٨: ٠٩	٠/١٨١٢٢٢	٢٠١٥: ٠١	٠/٥٥٢١٢٩	٢٠١١: ٠٥
٠/٠٢٣٤١٢	٢٠١٨: ١٠	٠/١٧٧٦٩٧	٢٠١٥: ٠٢	٠/٥٥٤٤٦٨	٢٠١١: ٠٦
٠/٠٢٩٠٥٣	٢٠١٨: ١١	٠/١٧٣٣٥	٢٠١٥: ٠٣	٠/٥٥٥٨٣٨٧	٢٠١١: ٠٧
٠/٠٣٤٩٥٧	٢٠١٨: ١٢	٠/١٦٨٢٣٨	٢٠١٥: ٠٤	٠/٥٥٤٧٢٦	٢٠١١: ٠٨
٠/٠٤١٠٢	٢٠١٩: ٠١	٠/١٦٢٣١٧	٢٠١٥: ٠٥	٠/٥٥٢٣٣٧	٢٠١١: ٠٩
٠/٠٤٧١٣٢	٢٠١٩: ٠٢	٠/١٥٥٩٤٤	٢٠١٥: ٠٦	٠/٥٤٨٠٣	٢٠١١: ١٠
٠/٠٥٣١٨٣	٢٠١٩: ٠٣	٠/١٤٨٨٧٣	٢٠١٥: ٠٧	٠/٥٤١٦٧٧	٢٠١١: ١١
٠/٠٥٩٠٦٤	٢٠١٩: ٠٤	٠/١٤١٢٦٣	٢٠١٥: ٠٨	٠/٥٣٣١٠٨	٢٠١١: ١٢
٠/٠٦٤٦٦٤	٢٠١٩: ٠٥	٠/١٣٣١٦٩	٢٠١٥: ٠٩	٠/٥٢٢١٦٣	٢٠١٢: ٠١
٠/٠٦٩٨٧٥	٢٠١٩: ٠٦	٠/١٢٤٦٤٧	٢٠١٥: ١٠	٠/٥٠٨٧٧١	٢٠١٢: ٠٢
٠/٠٧٤٥٨٦	٢٠١٩: ٠٧	٠/١١٥٧٥٥	٢٠١٥: ١١	٠/٤٩٣٢٠١	٢٠١٢: ٠٣
٠/٠٧٨٦٨٨	٢٠١٩: ٠٨	٠/١٠٦٥٤٧	٢٠١٥: ١٢	٠/٤٧٥٨٠٩	٢٠١٢: ٠٤
٠/٠٨٢٠٧١	٢٠١٩: ٠٩	٠/٠٩٧٠٨١	٢٠١٦: ٠١	٠/٤٥٦٩٥٢	٢٠١٢: ٠٥
٠/٠٨٤٦٢٥	٢٠١٩: ١٠	٠/٠٨٧٤٢٣	٢٠١٦: ٠٢	٠/٤٣٦٩٨٦	٢٠١٢: ٠٦
٠/٠٨٦٢٤٢	٢٠١٩: ١١	٠/٠٧٧٦٨٤	٢٠١٦: ٠٣	٠/٤١٦٢٦٦	٢٠١٢: ٠٧
٠/٠٨٦٨٦٦	٢٠١٩: ١٢	٠/٠٦٩٧٨٥	٢٠١٦: ٠٤	٠/٣٩٥١٤٩	٢٠١٢: ٠٨
٠/٠٨٦٦٦٦	٢٠٢٠: ٠١	٠/٠٥٨٤٤٥	٢٠١٦: ٠٥	٠/٣٧٣٩٩٢	٢٠١٢: ٠٩
٠/٠٨٥٨٦٥	٢٠٢٠: ٠٢	٠/٠٤٩١٨٧	٢٠١٦: ٠٦	٠/٣٥٣١٤٩	٢٠١٢: ١٠
٠/٠٨٤٦٨٧	٢٠٢٠: ٠٣	٠/٢٠٨٩٤	٢٠١٦: ٠٧	٠/٣٣٢٩٧٩	٢٠١٢: ١١
٠/٠٨٣٣٥٦	٢٠٢٠: ٠٤	٠/٢٠٣٧١٨	٢٠١٦: ٠٨	٠/٣١٣٨٣٦	٢٠١٢: ١٢
٠/٠٨٢٠٩٤	٢٠٢٠: ٠٥	٠/١٩٩٤٧٤	٢٠١٦: ٠٩	٠/٢٩٦٠٧٧	٢٠١٣: ٠١
٠/٠٨١١٢٧	٢٠٢٠: ٠٦	٠/١٩٦١٢٢	٢٠١٦: ١٠	٠/٢٧٩٩٨٤	٢٠١٣: ٠٢
٠/٠٨٠٦٧٦	٢٠٢٠: ٠٧	٠/١٩٣٥٧٩	٢٠١٦: ١١	٠/٢٦٥٥٤٧	٢٠١٣: ٠٣
٠/٠٨٠٩٦٦	٢٠٢٠: ٠٨	٠/١٩١٧٥١	٢٠١٦: ١٢	٠/٢٥٢٦٨	٢٠١٣: ٠٤
٠/٠٨٢٢٢	٢٠٢٠: ٠٩	٠/١٩٠٥١٣	٢٠١٧: ٠١	٠/٢٤١٢٩٩	٢٠١٣: ٠٥
٠/٠٨٤٦٦٣	٢٠٢٠: ١٠	٠/١٨٩٧٣١	٢٠١٧: ٠٢	٠/٢٣١٣١٩	٢٠١٣: ٠٦
٠/٠٨٨٥١٦	٢٠٢٠: ١١	٠/١٨٩٢٧٣	٢٠١٧: ٠٣	٠/٢٢٢٦٥٦	٢٠١٣: ٠٧

دوره	Z-SCORE	دوره	Z-SCORE	دوره	Z-SCORE
۲۰۱۳: ۰۸	۰/۲۱۵۲۲۵	۲۰۱۷: ۰۴	۰/۱۸۹۰۰۴	۲۰۲۰: ۱۲	۰/۰۹۳۹۴۵

منبع: یافته‌های پژوهشگر

جدول ۸- شاخص‌های تمرکز بانکی

دوره	LE	CR ₅	CR ₃	HHI	دوره	LE	CR ₅	CR ₃	HHI
۲۰۱۰: ۰۱	۰/۱۴۴۰۵۴	۰/۶۸۰۶۵۱	۰/۴۹۶۳۷	۰/۱۱۴۰۱۲	۲۰۱۵: ۱۱	۰/۳۴۲۶۲	۰/۶۹۱۴۴۳	۰/۵۴۸۰۴	۰/۱۳۵۸۰۳
۲۰۱۰: ۰۲	۰/۱۴۶۱۰۲	۰/۶۸۱۵۷۳	۰/۵۰۵۴۲	۰/۱۱۴۹۹۵	۲۰۱۵: ۱۲	۰/۳۱۷۶۳	۰/۶۹۲۹۲۷	۰/۵۵۰۴۶۴	۰/۱۳۷۳۸۱
۲۰۱۰: ۰۳	۰/۱۴۸۱۲۱	۰/۶۸۲۴۳۲	۰/۵۰۴۶۳۶	۰/۱۱۵۹۵۷	۲۰۱۶: ۰۱	۰/۳۲۷۶	۰/۶۹۴۶۴۵	۰/۵۵۳۵۳۱	۰/۱۳۹۰۷۲
۲۰۱۰: ۰۴	۰/۱۵۰۰۷۹	۰/۶۸۳۱۶۳	۰/۵۰۸۵۷۴	۰/۱۱۶۸۷۸	۲۰۱۶: ۰۲	۰/۲۶۸۳	۰/۶۹۶۶۶۹	۰/۵۵۷۳۴۲	۰/۱۴۰۸۹۲
۲۰۱۰: ۰۵	۰/۱۵۱۹۴۶	۰/۶۸۳۷۰۲	۰/۵۱۲۳۷۷	۰/۱۱۷۷۳۵	۲۰۱۶: ۰۳	۰/۳۴۴۴۶	۰/۶۹۸۹۳۹	۰/۵۶۱۷۷۷	۰/۱۴۲۸۱۶
۲۰۱۰: ۰۶	۰/۱۵۳۶۹۴	۰/۶۸۳۹۸۶	۰/۵۱۵۶۶۹	۰/۱۱۸۵۰۹	۲۰۱۶: ۰۴	۰/۲۲۱۴	۰/۷۰۱۳۵۹	۰/۵۶۶۶۶۴	۰/۱۴۴۸۰۷
۲۰۱۰: ۰۷	۰/۱۵۵۲۹۱	۰/۶۸۳۹۵۱	۰/۵۱۸۶۷	۰/۱۱۹۱۷۹	۲۰۱۶: ۰۵	۰/۱۹۹۳	۰/۷۰۳۸۳۵	۰/۵۷۱۸۳	۰/۱۴۶۸۲۶
۲۰۱۰: ۰۸	۰/۱۵۶۷۰۸	۰/۶۸۳۵۳۲	۰/۵۲۱۲۰۲	۰/۱۱۹۷۳۳	۲۰۱۶: ۰۶	۰/۱۷۸۳۲	۰/۷۰۶۲۷۲	۰/۵۷۷۱۰۲	۰/۱۴۸۸۳۸
۲۰۱۰: ۰۹	۰/۱۵۷۹۱۴	۰/۶۸۲۶۶۶	۰/۵۲۳۱۸۸	۰/۱۲۰۱۲	۲۰۱۶: ۰۷	۰/۱۵۸۶۲	۰/۷۰۸۵۷۵	۰/۵۸۲۳۰۷	۰/۱۵۰۸۰۵
۲۰۱۰: ۱۰	۰/۱۵۸۸۷۹	۰/۶۸۱۲۸۹	۰/۵۲۴۵۴۹	۰/۱۲۰۳۵۱	۲۰۱۶: ۰۸	۰/۱۴۰۳۸	۰/۷۱۰۶۴۹	۰/۵۸۷۲۷۳	۰/۱۵۲۶۸۹
۲۰۱۰: ۱۱	۰/۱۵۹۵۷۴	۰/۶۷۹۳۳۷	۰/۵۲۵۲۰۸	۰/۱۲۰۳۹۳	۲۰۱۶: ۰۹	۰/۱۲۳۷۶	۰/۷۱۲۳۹۹	۰/۵۹۱۸۲۶	۰/۱۵۴۴۵۵
۲۰۱۰: ۱۲	۰/۱۵۹۹۶۸	۰/۶۷۶۷۴۷	۰/۵۲۵۰۸۶	۰/۱۲۰۲۲۶	۲۰۱۶: ۱۰	۰/۱۰۸۹۴	۰/۷۱۳۷۳۱	۰/۵۹۵۷۹۴	۰/۱۵۶۰۶۴
۲۰۱۱: ۰۱	۰/۱۶۰۰۳۱	۰/۶۷۳۴۵۳	۰/۵۲۴۱۰۵	۰/۱۱۹۸۲۹	۲۰۱۶: ۱۱	۰/۰۹۶۰۷	۰/۷۱۴۵۵	۰/۵۹۹۰۰۴	۰/۱۵۷۴۸
۲۰۱۱: ۰۲	۰/۱۵۹۷۴	۰/۶۶۹۴۳۸	۰/۵۲۲۲۳	۰/۱۱۹۱۹۶	۲۰۱۶: ۱۲	۰/۰۸۵۳۳	۰/۷۱۴۷۶۱	۰/۶۰۱۲۸۳	۰/۱۵۸۶۶۶
۲۰۱۱: ۰۳	۰/۱۵۹۰۹۹	۰/۶۶۴۸۵۹	۰/۵۱۹۵۹۷	۰/۱۱۸۳۸۴	۲۰۱۷: ۰۱	۰/۰۷۶۸۹	۰/۷۱۴۲۶۸	۰/۶۰۲۴۵۹	۰/۱۵۹۵۸۵
۲۰۱۱: ۰۴	۰/۱۵۸۱۱۹	۰/۶۵۹۹۱۸	۰/۵۱۶۳۸۶	۰/۱۱۷۴۶۶	۲۰۱۷: ۰۲	۰/۰۷۰۸۶	۰/۷۱۳۰۱۵	۰/۶۰۲۴۱۴	۰/۱۶۰۲۰۷
۲۰۱۱: ۰۵	۰/۱۵۶۸۱۱	۰/۶۵۴۸۱۸	۰/۵۱۲۷۷۵	۰/۱۱۶۵۱۳	۲۰۱۷: ۰۳	۰/۰۶۷۱۵	۰/۷۱۱۰۸۷	۰/۶۰۱۲۵۸	۰/۱۶۰۵۳۷
۲۰۱۱: ۰۶	۰/۱۵۵۱۸۵	۰/۶۴۹۷۶۳	۰/۵۰۸۹۴۳	۰/۱۱۵۵۹۷	۲۰۱۷: ۰۴	۰/۰۶۵۶۵	۰/۷۰۸۶۱	۰/۵۹۹۱۵۷	۰/۱۶۰۵۸۷
۲۰۱۱: ۰۷	۰/۱۵۳۲۵۴	۰/۶۴۴۹۵۳	۰/۵۰۵۰۶۹	۰/۱۱۴۷۹	۲۰۱۷: ۰۵	۰/۰۶۶۲	۰/۷۰۵۷۰۷	۰/۵۹۶۲۷۷	۰/۱۶۰۳۷
۲۰۱۱: ۰۸	۰/۱۵۱۰۲۷	۰/۶۴۰۵۹۲	۰/۵۰۱۳۳۴	۰/۱۱۴۱۶۵	۲۰۱۷: ۰۶	۰/۰۶۸۶۸	۰/۷۰۲۵۰۳	۰/۵۹۲۷۸۴	۰/۱۵۹۸۹۸
۲۰۱۱: ۰۹	۰/۱۴۸۵۱۵	۰/۶۳۶۸۸۲	۰/۴۹۷۹۱۴	۰/۱۱۳۷۹۴	۲۰۱۷: ۰۷	۰/۰۷۲۹۵	۰/۶۹۹۱۲۱	۰/۵۸۸۸۴۴	۰/۱۵۹۱۸۲
۲۰۱۱: ۱۰	۰/۱۴۵۷۳	۰/۶۳۴۰۲۷	۰/۴۹۴۹۹۱	۰/۱۱۳۷۴۸	۲۰۱۷: ۰۸	۰/۰۷۸۸۸	۰/۶۹۵۶۸۶	۰/۵۸۴۶۲۱	۰/۱۵۸۲۳۶
۲۰۱۱: ۱۱	۰/۱۴۲۶۸۳	۰/۶۳۲۲۲۷	۰/۴۹۳۷۴۲	۰/۱۱۴۱	۲۰۱۷: ۰۹	۰/۰۸۶۳۴	۰/۶۹۲۳۲۱	۰/۵۸۰۲۸۳	۰/۱۵۷۰۷۲
۲۰۱۱: ۱۲	۰/۱۳۹۳۸۴	۰/۶۳۱۶۸۷	۰/۴۹۱۳۴۷	۰/۱۱۴۹۲۱	۲۰۱۷: ۱۰	۰/۰۹۵۱۹	۰/۶۸۹۱۵۱	۰/۵۷۵۹۹۵	۰/۱۵۵۷۰۲
۲۰۱۲: ۰۱	۰/۱۳۵۸۴۵	۰/۶۳۲۶۰۹	۰/۴۹۰۹۸۵	۰/۱۱۶۲۸۵	۲۰۱۷: ۱۱	۰/۰۱۰۵۲۹	۰/۶۸۶۲۹۹	۰/۵۷۱۹۲۳	۰/۱۵۴۱۳۸
۲۰۱۲: ۰۲	۰/۱۳۲۰۷۹	۰/۶۳۵۱۰۶	۰/۴۹۱۷۶۷	۰/۱۱۸۲۲۸	۲۰۱۷: ۱۲	۰/۰۱۱۶۵۲	۰/۶۸۳۸۹	۰/۵۶۸۲۳۲	۰/۱۵۲۳۹۳
۲۰۱۲: ۰۳	۰/۱۲۸۱۱۵	۰/۶۳۸۹۴۶	۰/۴۹۳۵۲۸	۰/۱۲۰۶۵۱	۲۰۱۸: ۰۱	۰/۰۱۲۸۷۴	۰/۶۸۲۰۴۸	۰/۵۶۵۰۸۹	۰/۱۵۰۴۷۸
۲۰۱۲: ۰۴	۰/۱۲۳۹۸۵	۰/۶۴۳۸۰۶	۰/۴۹۶۰۳۸	۰/۱۲۳۴۲۲	۲۰۱۸: ۰۲	۰/۰۱۴۱۷۴	۰/۶۸۰۸۶۸	۰/۵۶۲۶۲۸	۰/۱۴۸۴۱۶
۲۰۱۲: ۰۵	۰/۱۱۹۷۲	۰/۶۴۹۳۶۳	۰/۴۹۹۰۶۴	۰/۱۲۶۴۰۷	۲۰۱۸: ۰۳	۰/۰۱۵۵۰۶	۰/۶۸۰۳۳۶	۰/۵۶۰۸۶۶	۰/۱۴۶۲۶۴
۲۰۱۲: ۰۶	۰/۱۱۵۳۵۳	۰/۶۵۵۲۹۵	۰/۵۰۲۳۷۵	۰/۱۲۹۴۷۲	۲۰۱۸: ۰۴	۰/۰۱۶۸۱۸	۰/۶۸۰۴۰۷	۰/۵۵۹۷۸۴	۰/۱۴۴۰۹

دوره	LE	CR ₅	CR ₃	HHI	دوره	LE	CR ₅	CR ₃	HHI
۲۰۱۲: ۰۷	۰/۱۱۰۹۱۴	۰/۶۶۱۲۸	۰/۵۰۵۷۳۸	۰/۱۳۳۴۸۴	۲۰۱۸: ۰۵	۰/۱۸۰۵۴	۰/۶۸۱۰۳۷	۰/۵۵۹۳۶۹	۰/۱۴۱۹۶
۲۰۱۲: ۰۸	۰/۱۰۶۴۳۵	۰/۶۶۶۹۹۶	۰/۵۰۸۹۳۱	۰/۱۳۵۳۱۱	۲۰۱۸: ۰۶	۰/۱۹۱۶۳	۰/۶۸۲۱۸۴	۰/۵۵۹۶۰۲	۰/۱۳۹۹۴۲
۲۰۱۲: ۰۹	۰/۱۰۱۹۴۹	۰/۶۷۲۱۲	۰/۵۱۱۶۹۴	۰/۱۳۷۸۱۸	۲۰۱۸: ۰۷	۰/۲۰۰۹	۰/۶۸۳۸۰۴	۰/۵۶۰۴۷	۰/۱۳۸۱۰۲
۲۰۱۲: ۱۰	۰/۰۹۷۴۸۷	۰/۶۷۶۳۳	۰/۵۱۳۸۲۳	۰/۱۳۹۸۷۲	۲۰۱۸: ۰۸	۰/۲۰۷۸۲	۰/۶۸۵۸۵۲	۰/۵۶۱۹۵۶	۰/۱۳۶۵۰۸
۲۰۱۲: ۱۱	۰/۰۹۳۰۸	۰/۶۷۹۳۰۵	۰/۵۱۵۰۷۷	۰/۱۴۱۳۴	۲۰۱۸: ۰۹	۰/۲۱۱۸۷	۰/۶۸۸۲۸۵	۰/۵۶۴۰۴۳	۰/۱۳۵۲۲۶
۲۰۱۲: ۱۲	۰/۰۸۸۷۶	۰/۶۸۰۷۲۲	۰/۵۱۵۲۲۴	۰/۱۴۲۰۸۸	۲۰۱۸: ۱۰	۰/۲۱۲۵	۰/۶۹۱۰۶	۰/۵۶۶۷۱۷	۰/۱۳۴۳۲۴
۲۰۱۳: ۰۱	۰/۰۸۴۵۵۹	۰/۶۸۰۲۵۸	۰/۵۱۴۰۳۳	۰/۱۴۱۹۸۴	۲۰۱۸: ۱۱	۰/۲۰۹۱۸	۰/۶۹۴۱۳۳	۰/۵۶۹۹۶	۰/۱۳۳۸۶۹
۲۰۱۳: ۰۲	۰/۰۸۰۵۰۷	۰/۶۷۷۷۰۵	۰/۵۱۱۳۵۷	۰/۱۴۰۹۴۱	۲۰۱۸: ۱۲	۰/۲۰۱۳۸	۰/۶۹۷۴۶	۰/۵۷۳۷۵۸	۰/۱۳۳۲۲۸
۲۰۱۳: ۰۳	۰/۰۷۶۶۲۶	۰/۶۷۳۳۱۳	۰/۵۰۷۳۹۹	۰/۱۳۹۰۶	۲۰۱۹: ۰۱	۰/۱۸۸۵۶	۰/۷۰۰۹۹۸	۰/۵۷۸۰۹۵	۰/۱۳۴۵۶۸
۲۰۱۳: ۰۴	۰/۰۷۲۳۸	۰/۶۶۷۴۴۲	۰/۵۰۲۴۴۶	۰/۱۳۶۴۹۱	۲۰۱۹: ۰۲	۰/۱۷۰۵	۰/۷۰۴۶۹۵	۰/۵۸۲۹۲۸	۰/۱۳۵۸۲۶
۲۰۱۳: ۰۵	۰/۰۶۹۴۶۲	۰/۶۶۰۴۵۵	۰/۴۹۶۷۸۶	۰/۱۳۳۳۸۱	۲۰۱۹: ۰۳	۰/۱۴۸۲۱	۰/۷۰۸۴۷	۰/۵۸۸۱۱۸	۰/۱۳۷۶۱۹
۲۰۱۳: ۰۶	۰/۰۶۶۲۲	۰/۶۵۲۷۱۶	۰/۴۹۰۷۰۷	۰/۱۲۹۸۸	۲۰۱۹: ۰۴	۰/۱۳۳۰۲	۰/۷۱۲۲۳۴	۰/۵۹۳۴۹۸	۰/۱۳۹۸۳۴
۲۰۱۳: ۰۷	۰/۰۶۳۲۳۳	۰/۶۴۴۵۸۴	۰/۴۸۴۴۹۸	۰/۱۲۶۱۳۶	۲۰۱۹: ۰۵	۰/۰۹۶۳۳	۰/۷۱۵۸۹۸	۰/۵۹۸۹۰۳	۰/۱۴۲۳۵۷
۲۰۱۳: ۰۸	۰/۰۶۰۵۲۱	۰/۶۳۶۴۲۵	۰/۴۷۸۴۴۷	۰/۱۲۲۲۹۸	۲۰۱۹: ۰۶	۰/۰۶۹۱۸	۰/۷۱۹۳۷۴	۰/۶۰۴۱۶۵	۰/۱۴۵۰۷۶
۲۰۱۳: ۰۹	۰/۰۵۸۱۰۵	۰/۶۲۸۵۹۸	۰/۴۷۲۸۴	۰/۱۱۸۵۱۴	۲۰۱۹: ۰۷	۰/۰۴۳۱۷	۰/۷۲۲۵۷۲	۰/۶۰۹۱۲	۰/۱۴۷۸۷۷
۲۰۱۳: ۱۰	۰/۰۵۶۰۰۵	۰/۶۲۱۴۶۷	۰/۴۶۷۹۶۷	۰/۱۱۴۹۳۳	۲۰۱۹: ۰۸	۰/۰۰۱۹۵۴	۰/۷۲۵۴۰۴	۰/۶۱۳۶	۰/۱۵۰۶۴۸
۲۰۱۳: ۱۱	۰/۰۵۴۲۴۳	۰/۶۱۵۳۹۵	۰/۴۶۴۱۱۵	۰/۱۱۱۷۰۵	۲۰۱۹: ۰۹	۰/۰۱E-۰۵	۰/۷۲۷۷۸۱	۰/۶۱۷۴۴	۰/۱۵۳۲۷۴
۲۰۱۳: ۱۲	۰/۰۵۲۸۴	۰/۶۱۰۷۴۲	۰/۴۶۱۵۷۳	۰/۱۰۸۹۷۶	۲۰۱۹: ۱۰	۰/۰۱۵۳۳	۰/۷۲۹۶۱۳	۰/۶۲۰۴۷۴	۰/۱۵۵۶۴۳
۲۰۱۴: ۰۱	۰/۰۵۱۸۱۶	۰/۶۰۷۸۷۲	۰/۴۶۰۶۲۸	۰/۱۰۶۸۹۷	۲۰۱۹: ۱۱	۰/۰۰۲۳۹۳	۰/۷۳۰۸۱۲	۰/۶۲۲۵۳۶	۰/۱۵۷۶۴۲
۲۰۱۴: ۰۲	۰/۰۵۱۱۷۷	۰/۶۰۷۰۴۴	۰/۴۶۱۴۸	۰/۱۰۵۵۷۷	۲۰۱۹: ۱۲	۰/۰۰۲۴۸۸	۰/۷۳۱۲۸۹	۰/۶۲۳۴۵۹	۰/۱۵۹۱۵۸
۲۰۱۴: ۰۳	۰/۰۵۰۸۷۶	۰/۶۰۸۱۰۴	۰/۴۶۳۹۷۲	۰/۱۰۴۹۷۴	۲۰۲۰: ۰۱	۰/۰۰۱۶۸۶	۰/۷۳۰۹۵۵	۰/۶۲۳۰۷۸	۰/۱۶۰۰۷۸
۲۰۱۴: ۰۴	۰/۰۵۰۸۴۷	۰/۶۱۰۷۹۷	۰/۴۶۷۸۶۱	۰/۱۰۵۰۰۵	۲۰۲۰: ۰۲	۰/۰۰۰۱۱	۰/۷۲۹۷۴۹	۰/۶۲۱۲۷۴	۰/۱۶۰۳۱۶
۲۰۱۴: ۰۵	۰/۰۵۱۰۲۹	۰/۶۱۴۸۶۵	۰/۴۷۲۹	۰/۱۰۵۵۹	۲۰۲۰: ۰۳	۰/۰۰۲۸۴۸	۰/۷۲۷۷۱۸	۰/۶۱۸۱۳۳	۰/۱۵۹۹۰۴
۲۰۱۴: ۰۶	۰/۰۵۱۳۵۸	۰/۶۲۰۰۵۳	۰/۴۷۸۸۴۷	۰/۱۰۶۶۴۶	۲۰۲۰: ۰۴	۰/۰۰۶۴۴۴	۰/۷۲۴۹۳۷	۰/۶۱۳۷۴۶	۰/۱۵۸۹۰۱
۲۰۱۴: ۰۷	۰/۰۵۱۷۷	۰/۶۲۶۱۰۳	۰/۴۸۵۴۵۶	۰/۱۰۸۰۹۲	۲۰۲۰: ۰۵	۰/۰۱۰۸۱۲	۰/۷۲۱۴۸۱	۰/۶۰۸۲۶۶	۰/۱۵۷۳۶۵
۲۰۱۴: ۰۸	۰/۰۵۲۲۰۲	۰/۶۳۲۷۶	۰/۴۹۲۴۸۲	۰/۱۰۹۸۴۷	۲۰۲۰: ۰۶	۰/۰۱۵۸۶۶	۰/۷۱۷۴۲۶	۰/۶۰۱۸۰۵	۰/۱۵۵۳۵۶
۲۰۱۴: ۰۹	۰/۰۵۲۵۹۲	۰/۶۳۹۷۶۷	۰/۴۹۹۶۸۱	۰/۱۱۱۸۲۸	۲۰۲۰: ۰۷	۰/۰۲۱۵۲۱	۰/۷۱۲۸۴۵	۰/۵۹۴۴۸۷	۰/۱۵۲۹۳۴
۲۰۱۴: ۱۰	۰/۰۵۲۸۷۵	۰/۶۴۶۸۶۸	۰/۵۰۶۸۰۸	۰/۱۱۳۹۵۶	۲۰۲۰: ۰۸	۰/۰۲۷۶۹	۰/۷۰۷۸۱۵	۰/۵۸۶۴۳۳	۰/۱۵۰۱۵۶
۲۰۱۴: ۱۱	۰/۰۵۲۹۸۹	۰/۶۵۳۸۰۶	۰/۵۱۳۶۱۸	۰/۱۱۶۱۴۷	۲۰۲۰: ۰۹	۰/۰۳۴۲۸۸	۰/۷۰۲۴۰۹	۰/۵۷۷۷۶۷	۰/۱۴۷۰۸۳
۲۰۱۴: ۱۲	۰/۰۵۲۸۷	۰/۶۶۰۳۲۴	۰/۵۱۹۸۶۷	۰/۱۱۸۳۲۱	۲۰۲۰: ۱۰	۰/۰۴۱۲۲۸	۰/۶۹۶۷۰۴	۰/۵۶۸۶۱۱	۰/۱۴۳۷۷۳
۲۰۱۵: ۰۱	۰/۰۵۲۴۵۵	۰/۶۶۶۱۶۸	۰/۵۲۵۳۱۱	۰/۱۲۰۳۹۶	۲۰۲۰: ۱۱	۰/۰۴۸۴۲۷	۰/۶۹۰۷۷۴	۰/۵۵۹۰۸۷	۰/۱۴۰۲۸۶
۲۰۱۵: ۰۲	۰/۰۵۱۶۹۷	۰/۶۷۱۱۴	۰/۵۲۹۷۷	۰/۱۲۲۳۰۸	۲۰۲۰: ۱۲	۰/۰۵۵۷۹۶	۰/۶۸۴۶۹۴	۰/۵۴۹۳۱۷	۰/۱۳۶۶۸۱
۲۰۱۵: ۰۳	۰/۰۵۰۶۱۳	۰/۶۷۵۲۸۶	۰/۵۳۳۳۳۳	۰/۱۲۴۰۶۶	۲۰۱۵: ۱۱	۰/۰۳۴۲۶۲	۰/۶۹۱۴۴۳	۰/۵۴۸۰۴	۰/۱۳۵۸۰۳
۲۰۱۵: ۰۴	۰/۰۴۹۲۳۷	۰/۶۷۸۷۱۲	۰/۵۳۶۱۵۳	۰/۱۲۵۶۹۷	۲۰۱۵: ۱۲	۰/۰۳۱۷۶۳	۰/۶۹۲۹۲۷	۰/۵۵۰۴۶۴	۰/۱۳۷۳۸۱
۲۰۱۵: ۰۵	۰/۰۴۷۶۰۳	۰/۶۸۱۵۲۴	۰/۵۳۸۳۸۵	۰/۱۲۷۲۲۸	۲۰۱۶: ۰۱	۰/۰۲۹۲۷۶	۰/۶۹۴۶۴۵	۰/۵۵۳۵۳۱	۰/۱۳۹۰۷۲

دوره	LE	CR ₅	CR ₃	HHI	دوره	LE	CR ₅	CR ₃	HHI
۲۰۱۵: ۰۶	۰/۰۴۵۷۴۵	۰/۶۸۳۸۲۹	۰/۵۴۰۱۸۲	۰/۱۲۸۶۸۵	۲۰۱۶: ۰۲	۰/۰۲۶۸۳	۰/۶۹۶۶۶۹	۰/۵۵۷۳۴۲	۰/۱۴۰۸۹۲
۲۰۱۵: ۰۷	۰/۰۴۳۶۹۵	۰/۶۸۵۷۳۱	۰/۵۴۱۶۹۸	۰/۱۳۰۰۹۵	۲۰۱۶: ۰۳	۰/۰۲۴۴۴۶	۰/۶۹۸۹۳۹	۰/۵۶۱۷۷۷	۰/۱۴۲۸۱۶
۲۰۱۵: ۰۸	۰/۰۴۱۴۸۹	۰/۶۸۷۳۳۸	۰/۵۴۳۰۸۸	۰/۱۳۱۴۸۶	۲۰۱۶: ۰۴	۰/۰۲۲۱۴	۰/۷۰۱۳۵۹	۰/۵۶۶۶۶۴	۰/۱۴۴۸۰۷
۲۰۱۵: ۰۹	۰/۰۳۹۱۵۹	۰/۶۸۸۷۵۵	۰/۵۴۴۵۰۶	۰/۱۳۲۸۸۳	۲۰۱۶: ۰۵	۰/۰۱۹۹۳	۰/۷۰۳۸۳۵	۰/۵۷۱۸۳	۰/۱۴۶۸۲۶
۲۰۱۵: ۱۰	۰/۰۳۶۷۳۸	۰/۶۹۰۰۸۸	۰/۵۴۶۱۰۵	۰/۱۳۴۳۱۳	۲۰۱۶: ۰۶	۰/۰۱۷۸۳۲	۰/۷۰۶۲۷۲	۰/۵۷۷۱۰۲	۰/۱۴۸۸۳۸

منبع: یافته‌های پژوهشگران

Investigating the symmetry and asymmetry of banking indicators on Iraq's economic growth: a quantile regression approach

B. Abdel Mohsen Hussein Al-Azzawi¹
Kiumars Shahbazi²

Received: 28/ September /2024 Accepted: 27/ November /2024

Abstract

Banking concentration and financial stability in a country can have different and asymmetric effects on economic growth at different levels. Therefore, this study uses the quantile regression (QR) model to examine the interactions between banking competition, banking stability, and economic growth in Iraq during the period of 2010:01-2012:12. First, Herfindahl-Hirschman, Lerner, three-firm concentration, five-firm concentration, and Z-SCORE indices were calculated, and then the QR model was estimated. The empirical results show that all concentration and stability indices of banks have negative and asymmetric effects on economic growth in different quartiles. Banking concentration has a greater negative impact on economic growth at lower levels. In addition, the coefficients of the banking stability index indicate that a stable financial environment for economic performance is more desirable when economic growth is at a lower level. However, the results of all estimates show that the negative effect of concentration is several times greater than the positive effect of banking stability on economic growth in all quartiles. Therefore, it is recommended to first reduce banking concentration by encouraging investors to create small and medium-sized banks to increase economic growth, and then impose restrictions on large banks to reduce banking risk and increase stability.

Keyword: Bank Stability, Economic Growth in Iraq, Bank Concentration, Quantile Regression

JEL Classification: B22, C58, O23, O16, O47

¹ Department of Economics, Faculty of Economics and Management, Urmia University, Urmia, Iran.
bsamalzawy06@gmail.com

² Department of Economics, Faculty of Economics and Management, Urmia University, Urmia, Iran.
(Corresponding author) k.shahbazi@urmia.ac.ir

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی